

2013/2014

III BIULETYN

SĄDECKIEGO UNIWERSYTETU TRZECIEGO WIEKU

ISSN 1899-721X

Nowy Sącz, grudzień 2014

Nr 42

WYCIECZKI TURYSTYCZNE - ROK AKADEMICKI 2013/2014
Wiesław Wcześny

28

POLSKIE TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE

ODDZIAŁ „BESKID” W NOWYM SĄCZU

- KOŁO PRZEWODNIKÓW

BESKIDZKICH I TERENOWYCH

WYCIECZKI TURYSTYCZNE – ROK AKADEMICKI 2013/2014

10 LAT WSPÓŁPRACY PTT - SUTW 2004- 2014

Polskie Towarzystwo Tatrzańskie Oddział „Beskid” Koło Przewodników Beskidzkich i Terenowych w ramach współpracy z Sądeckim Uniwersytetem Trzeciego Wieku w roku akademickim 2013/2014 zorganizowało dla słuchaczy i sympatyków 9 wycieczek: (w tym 5 pieszo-rowerowe, 1 górską i 3 autokarowe).

We wszystkich formach wyjazdów wzięło udział 215 uczestników.

Tradycyjnie, jak w latach ubiegłych, wędrowaliśmy Nowosądeckimi Szlakami Spacerowymi PTT, które składają się z 5 odcinków o łącznej długości 52.5 km. Otaczają one Kotlinę Sądecką i miasto Nowy Sącz, przebiegając łagodnymi wzniesieniami Beskidu Wyspowego, Pogórza Rożnowskiego oraz Beskidu Niskiego. Szlaki te umożliwiają turystom niezależnie od ich wieku i kondycji na odbywanie łatwych wycieczek górskich. Najwyższymi górami tych szlaków są: Białowodzka Góra (614 m n.p.m) z rezerwatem „Białowodzka Góra - Zamczysko”, nazywanym przez turystów „Małą Sokolicą”, Dąbrowska Góra (583 m n.p.m) ze wspaniałymi widokami na Jezioro Rożnowskie i Pogórze Rożnowskie. Najwyższą „górkę” w granicach administracyjnych miasta Nowego Sącza z widokiem na Kotlinę Sądecką i okoliczne pasma górskie jest Majdan (499 m n.p.m). Zorganizowano również wycieczką górską w Beskid Sądecki.

11 listopada 2013 r. (poniedziałek) – Szlak Spacerowy PTT, nr 3 „wschodni” - znaki zielone, Nowy Sącz - Chruślice (przekaźnik) - Januszowa - Librantowa - Kuminowiecka Góra (543 m n.p.m) - Librantowa. W świąteczny poniedziałek wzięło udział 10 osób (w tym dwie na rowerach), przy pięknej pogodzie podziwiano panoramy Beskidów i Pogórza Rożnowskiego. Na Kuminowieckiej Górze, czekało na uczestników rozpalone ognisko przez gospodarza Pana Stefana Sowę, przy którym pieczono kiełbaski. Gospodarz uraczył nas wspaniałym „sokiem” aroniowym oraz marynowanymi grzybami. Przy ognisku śpiewaliśmy patriotyczne pieśni. Wycieczkę zakończyliśmy w Librantowej.

Przewodnik – Wiesław Wcześny

Fot. dablju

15 grudnia 2013 r. (niedziela) – Szlak Spacerowy PTT, nr 1 „zachodni” - znaki czerwone, Trzetrzewina – Szcząb, szlak PTT, nr 2 - znaki zielone, Szcząb - Chełmiec.

W wycieczce wzięło udział 18 osób, którą zakończono ogniskiem obok pięknej, nowej wiaty w Lesie Chełmieckim.

Przewodnicy: Maciej Zaremba oraz Wiesław Wcześny

Fot. dablju

12 Stycznia 2014 r. (niedziela) – wycieczka górską - Główny Szlak Beskidzki - znaki czerwone, Beskid Sądecki - Pasma Jaworzyny Krynickiej: Rytro - Cyrla - Rytro. W wycieczce w pięknej zimowej scenerii uczestniczyło 8 osób.

Przewodnik: Maciej Zaremba

Fot. Arch. PTT

16 marca 2014 r. (niedziela) - Szlak Spacerowy PTT, nr 4 „południowy” - znaki czerwone, Nawojowa - Majdan. Ze względu na pogodę - zimno, deszcz, zmieniono trasę wycieczki na Nawojowa - Lasek Trzycieski - Ścieżka przyrodnicza. W wycieczce wzięło 7 osób, którą zakończono ogniskiem.

Przewodnik: Wiesław Wcześny

13 kwietnia 2014 r. (Niedziela Palmowa) - wycieczka autokarowa.

Dziewiąta już tradycyjna wycieczka dla słuchaczy i sympatyków SUTW, na konkurs palm wielkanocnych. Zakliczyn-Sandomierz (śladami serialowego Ojca Mateusza).

Trasa wycieczki liczyła ok. 410 km i wiodła z Nowego Sącza przez Zakliczyn - Tarnów-Mielec - Tarnobrzeg-Sandomierz.

W Zakliczynie, leżącym nad Dunajcem w powiecie tarnowskim o godzinie 9:30 uczestniczyliśmy w uroczystej mszy świętej w kościele parafialnym pw. Świętego Idziego, na której zostaliśmy powitani przez Ks. Proboszcza Pawła Mikulskiego.

Kościół ten mimo starej metryki pochodzi z XVIII w. Zbudowany był w latach 1739-1768 r. po pożarze, który zniszczył poprzednią (lecz nie pierwszą) świątynię. Kościół w stylu barokowym zbudowano obok murowanej kaplicy, pochodzącej z przełomu XVI / XVII w.

Po przyjeździe do Sandomierza, pięknego historycznego miasta, leżącego nad Wisłą i tam, gdzie San domierza do Wisły. Z miejscowym przewodnikiem uczestnicy wycieczki zwiedzili: Bramę Opatowsko-Gotycką, Bramę Wjazdową do miasta z drugiej połowy XIV w., przebudowaną w XVI w., zwieńczoną renesansową attyką, rynek z zbytkowanymi kamieniczkami i ratuszem, trasę podziemną „Lochy Sandomierskie” - powstałe od XIII do XVI w. oraz Bazylikę Katedralną pw. Narodzenia NPM- jest to gotycki halowy kościół z XIV w., z powodu niskiego stanu wody na Wiśle nie było możliwości rejsu statkiem. W drodze powrotnej w autokarze odbył się konkurs palm dla najmłodszych uczestników wycieczki.

W wycieczce wzięło udział 56 osób. Każdy z uczestników otrzymał obszerny biuletyn wycieczkowy PTT, opracowany przez przewodników PTT Tadeusza i Wiesława Wcześny.

Przewodnik: Wiesław Wcześny

3 maja 2014 r. (sobota) - Szlak Spacerowy PTT, nr 3- znaki zielone, Dąbrowa Góra - Dąbrowska Góra - Kuminowiecka Góra - Libranotwa.

Tradycyjna świąteczna 3-majowa wycieczka, w której wzięło udział 11 osób. Na Dąbrowskiej Górze przy kapliczce upamiętniającej pobyt na Sądecku papieża, Świętego Jana Pawła II, uczestnicy modlili się, śpiewając ulubioną pieśń świętego „Barkę”. Na Kuminowieckiej Górze rozpalono ognisko, do którego dołączyli się gospodarze: Pan Stefan Sowa z małżonką, częstując nas wspaniałym „sokiem” sosnowo-pigwowym. Wycieczkę zakończono w Librantowej.

Przewodnik: Wiesław Wcześny

1 czerwca 2014 r. (niedziela)- Szlak Spacerowy PTT, nr 5- znaki niebieskie, Dąbrówka Polska-Majdan.

Kolejna tradycyjna już 10-ta wycieczka, zorganizowana na zakończenie Roku Akademickiego SUTW, w której wzięło udział 20 osób. W Dąbrówce Polskiej Ks. Proboszcz Józef Janas, barwnie zaznajomił uczestników z historią zabytkowego kościółka pw. świętego Rocha, zbudowanego z drzewa modrzewiowego na przełomie

XVI i XVII w., znajdującego się na Szlaku Architektury Drewnianej Małopolski. Na miejscowym cmentarzu, odwiedziliśmy grób śp. Stanisława Smagi, nauczyciela, przewodnika i alpinisty, który w 1998 roku zginął w Andach. Na trasie wycieczki na terenie byłej strzelnicy zapłonęło ognisko, przy którym pieczono kiełbaski i inne specjały.

Przewodnicy: Maciej Zaremba i Wiesław Wcześny

Fot. dablju

Fot. dablju

20 lipca 2014 r. (niedziela)-Słowacja wycieczka autokarowa.

Łomnica-Łomnicki Szczyt (2634 m n.p.m).

Wycieczka zorganizowana z rezerwacją wyjazdu kolejką linową na szczyt, nie odbyła się z powodu małej ilości zgłoszeń. Zapraszam w 2015 roku.

27 lipca 2014 r. (niedziela) - Słowacja, wycieczka autokarowa.

Bardejów - Bardejowskie Kąpiele-Stara L'ubowna Zamek.

Pogoda wspaniała, trasa wycieczki liczyła ok. 250 km, wiodła z Nowego Sącza-Stary Sącz-Barcice (w miejscowym kościele msza święta. Nie mogliśmy uczestniczyć we mszy świętej u SS Klarysek, ponieważ rynek i okolice klasztoru były wyłączone z ruchu, gdyż J.Sthur kręcił sceny do „Rewizora” M.Gogola - Muszyna-Zdrój (wymiana autokaru)-Leluchów Most Wyszehradzki- Bardejów- Bardejowskie Kąpiele- Circ- Stara L'ubowna- Zamek.

Bardejów - miasto powiatowe w północo-wschodniej Słowacji, leżące w historycznym regionie Szarysz, nad rzeką Topl'a. Miasto bardzo stare, pierwsza zmienka historyczna pochodzi z 1241 roku. Założone zostało przez niemieckich osadników ze Śląska w XIV w. W Bardejowie zwiedziliśmy najważniejsze zabytki, jak: mury obronne, najlepiej zachowane na Słowacji z XIV i XVw., z bramami, basztami i barbakanem, rynek z ratuszem, oraz najważniejszy, najstarszy renesansowy zabytek na Słowacji- kościół pw. Świętego Idziego (Dom Sv. Egidia) z XIV w., rozbudowany w połowie XV w. wielokrotnie przebudowany, ale zachował gotycki charakter. Z wieży roztacza się widok na zabytkowe centrum i okolice. W 2002 roku podniesiony przez papieża Świętego Jana Pawła II do rangi bazyliki mniejszej. Świątynia ta jest wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Wnętrze świątyni jest niezwykle bogate, posiada aż 11 późnogotyckich ołtarzy z tryptykami, co stanowi ewenement w skali europejskiej.

Bardejowskie Kąpiele - Najstarsze słowackie uzdrowisko, oaza ciszy i spokoju, usytuowane u podnóża masywu Stebnickiej Magury w malowniczej dolinie Beskidu Niskiego. Istniejące już w połowie XIII w. Rozwój uzdrowiska to koniec XVIII w. i cały wiek XIX. Idąc przez uzdrowisko do pomnika Elżbiety, małżonki Cesarza Franciszka Józefa, popijając wodę mineralną ze źródeł, podziwialiśmy urok tej miejscowości.

Na godzinę 15:00 mieliśmy rezerwację na Zamek Stara L'ubowna, który zwiedzaliśmy z słowacką przewodniczką. Hrad L'ubowna (Zamek Lubowelski) jest dominantą Miasta Stara L'ubowna, został zbudowany na początku XIV w. Najważniejsze wydarzenie w dziejach zamku miało miejsce w 1412 roku, kiedy to władcy Węgier i Polski podpisali traktat pokojowy. W tym to samym roku Król Węgierski, Zygmunt Luksemburczyk przekazał polskiemu Królowi Władysławowi Jagielle w zastaw za 37 tys. Kóp praskich groszy, Lubowlański Zamek i 16 miast Spiskich. W 1772 roku za panowania Cesarzowej Marii Teresy, skończyły się polskie rządy nad zamkiem i częścią ziem Spisza. Ostatnim właścicielem zamku do roku 1945 był Jan hr. Zamojski. Po zakończeniu zwiedzania i odpoczynku wyjechaliśmy o godzinie 18:00 do Nowego Sącza.

Mimo kłopotów technicznych z autokarem-wymiany na inny w Muszynie program wycieczki, w której uczestniczyło 51 osób, został zrealizowany. Większość uczestników mogła po raz pierwszy zwiedzić te piękne miejsca, leżące tak blisko Nowego Sącza.

Każdy uczestnik otrzymał obszerny biuletyn wycieczko-

wy PTT, opracowany przez Tadeusza i Wiesława Wcześny.

Przewodnik: Wiesław Wcześny

17 sierpnia 2014 r. (niedziela) - Słowacja wycieczka autokarowa.

77 wycieczka zorganizowana przez PTT dla SUTW.

Demianowska Dolina-Jaskinia Lodowa-Czerwony Klasztor.

Trasa wycieczki liczyła ponad 400 km z Nowego Sącza - Stary Sącz (msza święta u SS Klarysek) - Nowy Targ - Jabłonka - Chyżne - Rużenberok - Demianowska Dolina - Liptowski Mikularz - Poprad - Czerwony Klasztor - Łysa nad Dunajcem.

Rezerwacja zwiedzania Jaskini Lodowej na godzinę 13:00.

Demianowska Jaskinia Lodowa to część ciągu jaskiń Demianowskich, znajdująca się na obszarze Niżnych Tatr. Wejście na wysokości 740 m n.p.m, długość jaskini 1900 m do zwiedzania udostępniona tylko 540 m. Woda przenikając przez wapienne skały, tworzy wapienne i lodowe stalaktyty, stalagmity i stalagnaty, a na dnie jaskini tworzy się lód podłogowy. Jaskinia Lodowa jest pierwszą ze znanych jaskiń na świecie, bo znana już była w 1299 roku, a udostępniona do zwiedzania w latach 80-tych XIX w.

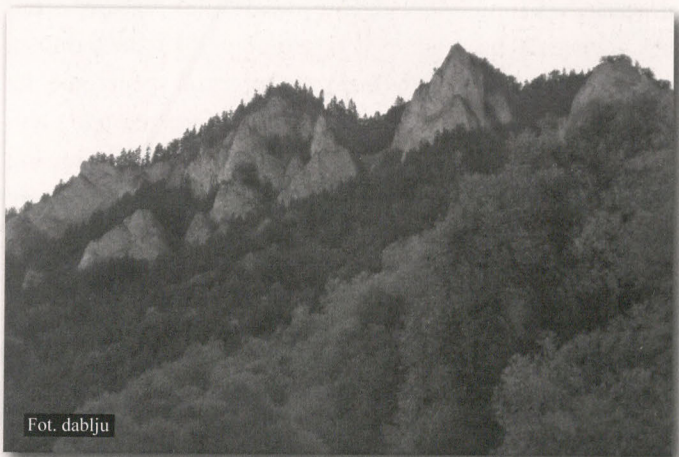
Przejazd autokarem pod Tatrami przez Poprad do Czerwonego Klasztoru. Czerwony Klasztor to kompleks klasztorny na Słowacji nad Dunajcem na pograniczu Pienin i Magury Spiskiej. Został w 1319 roku ufundowany przez Węgierskiego magnata Kokosza Berzewiczego - a budowę rozpoczęto w 1330 roku. Klasztor początkowo zamieszkały był przez mnichów z zakonu Kartuzów, później przez Kamedułów, którzy rozbudowali klasztor. Zakon ten działał do lat 80-tych XVIII w., został skasowany przez władze austriackie. W latach 1952-1968 przeprowadzono generalny remont, a obiekt uznano jako

Narodowy Pomnik Kultury Słowacji. Obecnie w części klasztoru znajduje się muzeum. Najbardziej znanym mnichem był Cyprian, który pełnił obowiązki lekarza, cyrulika, zielarza i aptekarza. Skatalogował i opisał blisko 300 gatunków roślin w Pieninach i Tatrach, znany był pod przydomkiem „latający mnich”.

Po relaksującym spacerze, zwiedzaniu muzeum i podziwianiu piękna Pienin- Trzech Koron znad Dunajca o godzinie 18:00 wyjechaliśmy do Nowego Sącza.

W wycieczce uczestniczyło tylko 35 osób, każdy uczestnik otrzymał obszerny biuletyn wycieczkowy PTT, opracowany przez Tadeusza i Wiesława Wcześny.

Przewodnik: Wiesław Wcześny

10 lat Sądeckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku to 10 lat współpracy z Kołem Przewodników Beskidzkich i Terenowych PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu. Przez ten okres zorganizowaliśmy 77 wycieczek turystycznych, a to 59 pieszych (w tym 22 pieszo-rowerowych) oraz 18 autokarowych.

Wycieczki te były bardzo atrakcyjną formą czynnego wypoczynku, na których uczestnicy mogli poznać i podziwiać kulturę, przyrodę i zabytki Polski i Słowacji.

Każda wycieczka była miłym spotkaniem koleżeńskim. We wszystkich formach tego aktywnego wypoczynku wzięło udział łącznie 1624 uczestników.

W imieniu Koła Przewodników PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu serdecznie dziękuje uczestnikom wycieczek i jednocześnie zapraszamy na wycieczki w roku Akademickim 2014/2015.

Serdecznie dziękuję Zarządowi Sądeckiemu Uniwersytetu Trzeciego Wieku za przyznanie mi Honorowej Odznaki 10-lecia SUTW

Wiesław Wcześny
Przewodnik PTT Nowy Sącz
Przewodnik PTTK Oddział Krynica

MYCIECZKI AUTOKAROWE

z Wiesławem Wcześnym

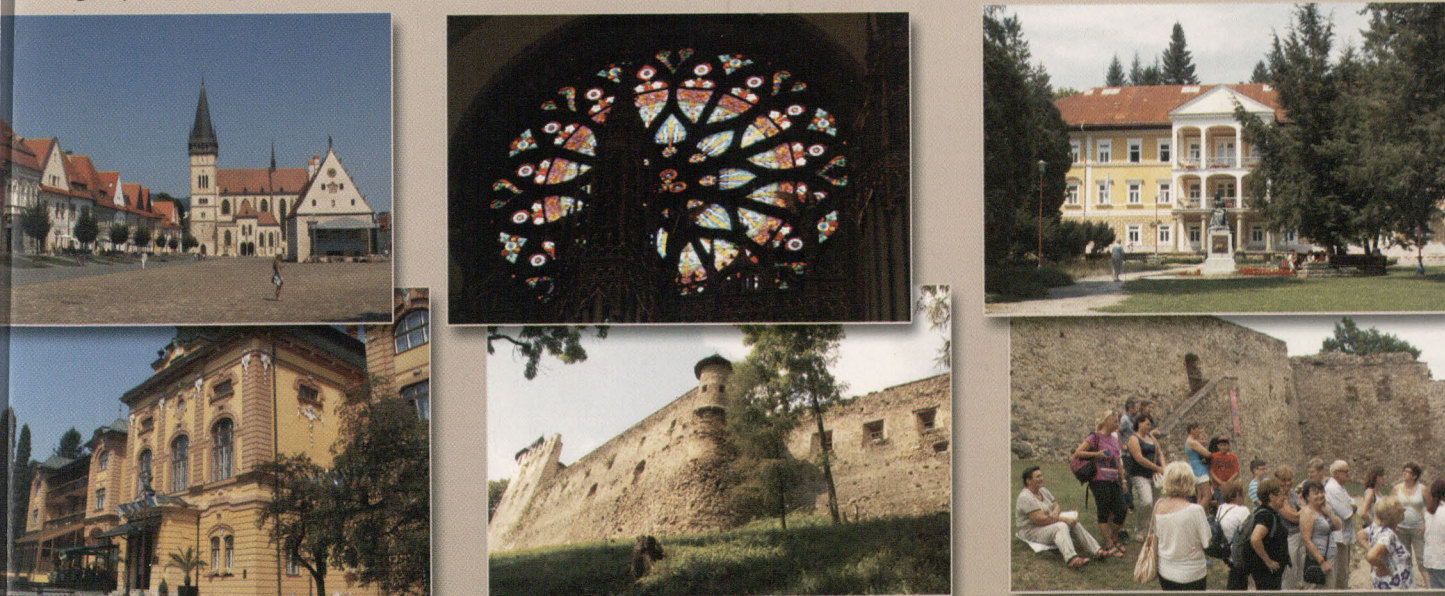
Medziola Palmowa, Zakliczyn, Sandomierz - 13.04.2014 r.

Fot. Joanna Majchrzak

Bardejov, Bardejovské Kúpele, Stará Ľubovňa - 27.07.2014 r.

Fot. Wanda Wcześny

Demianowska Jaskinia Lodowa, Czerwony Klasztor - 17.08.2014 r.

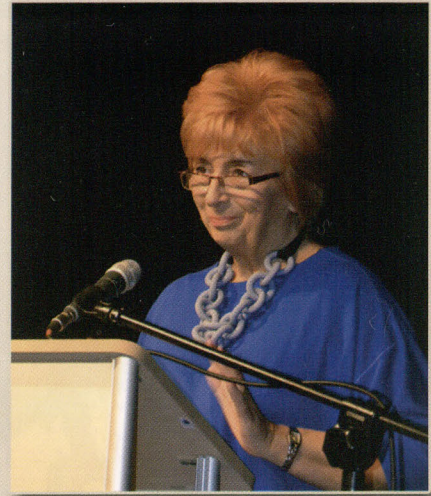
Fot. Włodzimierz Jaremczak

INAUGURACJA ROKU AKADEMICKIEGO 2014/15

MCK SOKÓŁ, 9.10.2014 r.

Fot. A. Łopuch
T. Legutko

Wiesława Borczyk - Prezes Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW i Śląskiego UTW

Śluba rotę ślubowania odczytuje Elżbieta Pachon, z. Zarządu SUTW, wspólnie z nowymi słuchaczami podorą Żarnowską i Wacławem Janikiem. głębi chór Scherzo pod batutą Andrzeja Cítaka.

prof. dr hab. Mikołaj Spodaryk - wykład inauguracyjny "Jak rozumieć starość"

Starosta Nowosądecki, Jan Golonka

Prezes FORUM POLSKIEJ FARMACJI Zbigniew Witalis wręczył Prezes Wiesławie Borczyk wyróżnienie DIAMENTY FARMACJI

Sala MCK SOKÓŁ w Nowym Sączu

2014

UNIWERSYTET LUDZI NIEZWYKŁYCH

10-LAT
SĄDECKIEGO UNIWERSYTETU
TRZECIEGO WIEKU

Nowy Sącz, 2014

W SUTW wykształciła się też tradycja trzech corocznych marszów: w święto 3. Maja odbywa się spacer z Dąbrowej poprzez Górę Dąbrowską do Librantowej, zakończenie roku akademickiego jest wieńczone przejściem z Dąbrowki Polskiej na Majdan, a święto 11. Listopada jest czczone wędrówką z Chruslic na Kuminowiecką Górę.

Najwięcej wyjazdów zorganizowano do Krakowa, bo aż dziewięć. Głównym ich celem było Wawelskie Wzgórze z Zamkiem i Katedrą - komnaty i apartamenty królewskie, skarbiec, Dzwon Zygmunt i groby królewskie. W planach były również słynne krakowskie świątynie i muzea: Skałka, Kościół Mariacki, Muzeum Narodowe, Czartoryskich, Dom Jana Matejki, Manggha, Sukiennice, Podziemia Rynku, a także spacer traktem królewskim i renesansową ulicą Kanoniczą.

Sluchacze poznali również inne małopolskie zabytkowe budowle renesansu - zamki w Wiśniczu i Niepołomicach, kasztel w Szymbarku i zabudowę Biecza. Byli też w Łąncucie, Krasiczynie i Zamościu. Zwiedzili średniowieczne spiskie zamki: Niedzicę, Lubownię, Spiski Hrad. Mogli poznać historię pogranicza polsko-słowackiego, usłyszeć o skarbie Inków i inkaskiej księżniczce Uminie. Odwiedzili Orawę i wznoszący się 112 m nad rzeką Orawą, nigdy niezdobyty Orawski Zamek.

Wyjazd edukacyjny do Wieliczki - fot. Tadeusz Legutko.

Wyjazd edukacyjny do Lwowa i Stryja, 2006 r. - fot. Janusz Jeleń.

Wyjazdy na Ukrainę i Słowację umożliwiły zwiedzanie Lwowa, Koszyc i Preszowa. Jedna z wycieczek wiodła śladami Brunona Szulca przez Stryj i Sambor. Peregrynacja na Ukrainę była też podróżą sentymentalną do miejsc związanych z historią Polski.

W organizacji wyjazdów pomocny był nowosądecki Oddział Beskid Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Od samego początku Uniwersytetu Wiesław Wcześny i Maciej Zaremba mobilizowali Słuchaczy do czynnego poznawania gór, proponując im niezbyt trudne, ale ciekawe piesze trasy. Tych wycieczek było prawie 70.

W SUTW wykształciła się też tradycja trzech corocznych marszów: w święto 3. Maja odbywa się spacer z Dąbrowej poprzez Górę Dąbrowską do Librantowej, zakończenie roku akademickiego jest wieńczone przejściem z Dąbrówki Polskiej na Majdan, a święto 11. Listopada jest czczone wędrówką z Chruślic na Kuminiwiecką Górę.

Na Uniwersytecie zrodziła się również inicjatywa organizowania rajdów UTW. W trzech pierwszych edycjach tego wydarzenia: I - z Obidzy i Gabonia na Prehybę, II - z Czarnego Potoku na Jaworzynę Krynicką i III - z Wierchomli do Szczawnika i Złockiego, uczestniczyli i pomagali przewodnicy z PTT Oddział Beskid Nowy Sącz: Jerzy Gałda, Wojciech Szarota i nieżyjący już Ryszard Patyk. IV Rajd to Dolina Kościeliska i Dolina Strążyska w Tatrach zdobywana w jesienno-zimowych warunkach, a V prowadził z Nowego Targu na Turbacz. We wrześniu 2013 r. odbył się Międzypokoleniowy Rajd w Beskidzie Śląskim. W rajdach oprócz Słuchaczy SUTW brały również udział koleżanki i koledzy z innych małopolskich i krajowych Uniwersytetów.

2014

III BIULETYN

SĄDECKIEGO UNIwersYTETU TRZECIEGO WIEKU

ISSN 1899-721X

Nowy Sącz, marzec 2014

Nr 39

10 LAT SĄDECKIEGO UNIwersYTETU TRZECIEGO WIEKU

UNIwersYTET LUDZI NIEZwykŁYCH

GRATULACJE DLA WIESIA

Barbara Gieroń.....

16

SĄDECKI
UNIwersYTET
TRZECIEGO
WIEKU

Woj. cpr.

str. 16-17

Nowy Sącz, 2014

GRATULACJE DLA WIESIA

Wiesław Wcześny

Wiesława Wcześnego na ulicach Nowego Sącza spotykamy bardzo często. Przemyka na rowerze, którego przepastne sakwy wypełnione są różnymi lokalnymi wydawnictwami, czy zaproszeniami na spotkania i imprezy organizowane przez m.in. Civitas Christiana, w każdy czwartek Dobrym Tygodnikiem Sądeckim, nawet słodyczami.

Jako mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej przepracował w bibliotekach sądeckich na rozmaitych stanowiskach, także samodzielnych i dyrektorskich aż 45 lat. Na emeryturze nie zerwał z karierą bibliotekarza i jako wolontariusz opiekuje się Biblioteką Górską Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego.

Od 37 lat, jako przewodniczący Komisji Turystyki Rowerowej PTTK organizuje dla miłośników jednośladów rajdy, wycieczki, ogniska i pikniki. Przewodnik Oddziału „Beskid” PTT w Nowym Sączu (na wszelkich uroczystościach dzierży sztandar przewodników PTT) i krynickiego Oddziału PTTK działa także na rzecz SUTW. Dzięki niemu słuchacze w ostatnich latach byli obserwatorami konkursów palm wielkanocnych w Lipnicy Murowanej, Dębnie Podhalańskim czy Łodygowicach na Żywiecczyźnie. Zwiedzili Orawski Zamek, najstarszą świątynię Górnej

Orawy - kościół pw. Jana Chrzciciela w Orawce, Torfowisko Wysokie – Baligówka w pobliżu Piekielnika, Stary Sącz, czy nowosądeckie Miasteczko Galicyjskie. Z wysokości swego roweru systematycznie dogląda nas na nowosądeckich szlakach spacerowych wyznaczonych przez przewodników Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (szlaki odległe – jak przystało na szacownego emeryta – oddając we władanie młodszym kolegom). Z okazji 11 listopada organizuje spacer na Kuminowiecką Górę, gdzie przy ognisku odbywa się nie tylko degustowanie przyniesionych wiktuałów, ale także odśpiewanie pieśni legionowych. W Miasteczku Galicyjskim daje pokazy „czerpania papieru”. W listopadzie kwestuje na odnowę zabytkowych pomników sądeckich cmentarzy, a w grudniu jako św. Mikołaj rozdaje dzieciom na ulicy cukierki (wkład finansowy własny). Do roli tej jest zresztą ewidentnie stworzony. Pełni ją potem - angażując także w charakterze aniołków i diabełków własne wnuki - podczas nowosądeckich finałów Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, a także na rozmaitych imprezach mikołajkowych w domu kultury, szkołach i przedszkolach.

Sądeczanie dostrzegli w końcu Jego zasługi i w lutym w kategorii osobowość został laureatem XIV edycji Ziarnka Gorczycy. Wdzięczni słuchacze SUTW składają więc Wiesławowi, także z tej okazji, serdeczne gratulacje, życząc przy okazji dużo siły, energii, zdrowia i słonecznej pogody.

Barbara Gieron

RATUJMY SĄDECKIE NEKROPOLIE 2014

KWESTA XIV – Listopad 2014

Sądeckie Stowarzyszenia:

„Civitas Christiana”

Fundacja im. Jerzego Masiora

Klub Inteligencji Katolickiej

motosacz.pl

PTTK

PTT „Beskid”

Stowarzyszenie „ORION”

Towarzystwo Gimnastyczne „SOKÓŁ”

Towarzystwo Motocyklowe „SOKÓŁ”

Związek Sądeczan

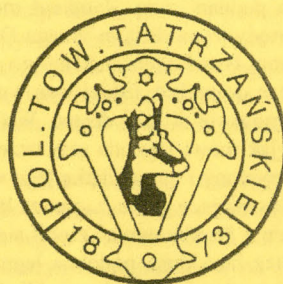
2014

POLSKIE TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE
ODDZIAŁ „BESKID” W NOWYM SĄCZU

zaprasza słuchaczy i sympatyków
Sądeckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku
na wycieczkę autokarową

10 LAT SUTW
2004-2014

ZAKŁICZYN
SANDOMIERZ - Śladami ojca Mateusza
Niedziela Palmowa - 13 kwietnia 2014 roku

Program wycieczki:

7 ⁴⁵	- wyjazd z Nowego Sącza
9 ³⁰	- Zakliczyn – msza św., konkurs palm
14 ⁰⁰ -15 ⁰⁰	-Sandomierz – czas wolny
15 ⁰⁰ -18 ⁰⁰	- Sandomierz, zwiedzanie miasta z przewodnikiem,
18 ³⁰	- wyjazd z Sandomierza

Biuletyn Wycieczkowy PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu

72 wycieczka PTT dla SUTW
w tym 9 w Niedzielę Palmową

Zakliczyn. Położony jest w administracyjnych granicach województwa małopolskiego w powiecie tarnowskim ziemskim. Zakliczyn leży w dolinie Dunajca (206 - 250m. n.p.m.) na płaskim, szerokim i otwartym w kierunku północnym terenie. Obszar Zakliczyna podlega pod makroregion Pogórza Karpackiego (zachodnio-beskidzkiego) jako leż zakliczyński na północny-wschód od Pogórza Rożnowskiego i Pogórza Wiśnickiego, między dolnym biegiem rzeki Paleńnianka i potoku Wolanka w otoczeniu zalesionych wzgórz o wysokości od 300 do 503m.n.p.m.

Najbardziej popularna legenda o powstaniu nazwy wsi Zakliczyn wiąże się z osobą Spytka z Melsztyna. Według niej Spytko - Pan na Melsztynie - pewnego dnia zapragnął zobaczyć jak jego poddani żyją. Zamknął melsztyńską warownię i ze swą żoną wybrał się na obchód. A wtedy to na drugim brzegu Dunajca była mała osada. Król do niej przybył, a poddani uradowani tym faktem uczucie go ugościli. A że zabawa była przednia Pan w jej trakcie zgubił klucze do melsztyńskiej warowni. Nie wiedząc o tym po biesiadzie udał się na Melsztyn, ale nie mógł się do niej dostać. Wrócił do osady i zarządził wielkie poszukiwania, w których nawet jak mówi legenda sam uczestniczył. W końcu klucz udało się odnaleźć. I Pan znów był zadowolony i na pamiątkę tego wydarzenia osadę nazwał "zakluczyn", co znaczyło tyle co że jest to miejsce gdzie "...pan za kluczem chodził". Ludność to potem z czasem zmieniała, aż w końcu z "zakluczyna" zrobił się "Zakliczyn" co po dzień dzisiejszy pozostało. Zwolenników ma też inna dość podobna legenda. Występuje w niej także Spytko - Pan na melsztyńskim zamku, ale w trochę innej roli. Otóż przed kilkuset laty w posiadanej przez siebie osadzie na miejscu obecnego Zakliczyna trzymał on według tej legendy pod strażą jeńców tatarskich. A że to był zany rycerz to wieść o tym się szybko rozniosła. Mówili wtedy że melsztyński władca ma tych jeńców "pod kluczem". Co później zmieniano na "za kluczem", a osadę tą zaczęto zwać "zakluczem", aż w końcu pojawiła się nazwa "Zakliczyn" która przetrwała do dziś. Inne podania mówią, iż swą nazwę Zakliczyn zawdzięcza słynnej w tej stronie rodziny Zaklicków. Tyle mówią przekazywane z pokolenia na pokolenie miejscowe podania. Jak się okazuje nie można jednoznacznie ustalić pochodzenia nazwy Zakliczyn. Jednak w legendy można wierzyć lub nie, dobrze jest jednak je znać.

Początki osady na terenie dzisiejszego Zakliczyna sięgają bardzo odległych czasów. W dokumencie z roku 1105 kardynała Idziego, legata papieskiego na Polskę - pośród Ujazdu, Pobreża i innych miejscowości wymieniana jest miejscowość Dunaiz, która od 1086 roku należała do benedyktynów tyńskich z nadania jej przez księżną Judytę i pod którą to nazwą prawdopodobnie kryje się dzisiejszy Zakliczyn. Natomiast według XVII-wiecznego przekazu pierwotną nazwą dzisiejszego Zakliczyna był Goluczyn(Goluczyn) i stanowił on wraz ze Zdonią i Ujazdem, Pobreżem własność Pakosza z rodu Gierałtów-Ośmiorogów, a po śmierci Pakosza jego żona - Tomisława - nadała te ziemie opatowi tyńskiemu w 1086 i Goluczyn przyjął z czasem nazwę Opatkowic. Pierwsza pewna wiadomość o Opatkowicach pochodzi z 1215 roku. W tymże roku biskup krakowski Wincenty zwany Kadłubkiem nadał kapitulie krakowskiej dziesięcinę z 19-stu wsi położonych w okolicy Czchowa i do nich zaliczone są min. Opatkowice. Zwarty obszar tych wsi tworzy jednostkę terytorialną zwaną "opolem", którego czołem był Czchów. Kolejna wzmianka o Opatkowicach pochodzi z 1326 roku, gdy są one już siedzibą parafii (kościół drewniany ufundowali w XIII wieku Gierałtowie) należącej do benedyktynów tyńskich, a pierwszym plebanem rezydującym tutaj był niejaki Przybysław. Od tamtej pory osada cały czas się żywo rozwijała min. dzięki swemu położeniu na szlaku wiodącym od Tarnowa - Dunajcem - do Sącza, natomiast drugi szlak (większy) biegł z Krakowa przez Bochnię, Czchów, Ciężkowice i Biecz w stronę Jasła i Krosna na Węgry, a targi tygodniowe w Opatkowicach ściągały kupców z Bobowej, Ciężkowic, Tuchowa i Wojnicz, tworząc w ten sposób coraz potężniejszą konkurencję dla Czchowa, którego to mieszkańcy wnieśli skargę do kancelarii królewskiej i w 1518 roku targi w Opatkowicach zniesiono do około 1558

roku. W połowie XV wieku osada posiadała 8 łanów kmiecych, 1 zagrodnika z rolą, karczmę, młyn, dwór i folwark należący do opactwa tynieckiego, a własne pola posiadał także pleban. Do parafii należały pierwotnie: Ujazd, Zdonia, Bieśnik, Kończyska, Lusławice, Faściszowa, Słona, Pobrżeże, Pogórze, Roztoka, Wola Stróska, Wróblowice i Janowice. Z tych ziem kapituła krakowskiej płacono dziesięcinę (w zbożu, konopiach i rybach z czterech stawów). a z Janowic i Wróblowic płacono kościołowi św. Jakuba w Kazimierzu koło Krakowa. Około 1340 parafia Opatkowice liczyła 465 wiernych, co stanowiło 6 osób/km².

Przywileje dotyczące opactwa tynieckiego jak również jego posiadłości min. Opatkowice potwierdził w Krakowie 6 października 1456 roku Kazimierz III Jagiellończyk. Nowy etap w dziejach Opatkowic zaczął się w 1557 r., kiedy to Spytek Wawrzyniec Jordan (właściciel Melsztyna i późniejszy kasztelan krakowski - herbu Trąby) odkupił lub wymienił Opatkowice wraz ze Zdonią, Ujazdem, Brzozową i Polichtami od Benedyktynów tynieckich. 17 lipca 1557 r. w Wilnie król polski Zygmunt II August zezwolił na erekcję miasta na prawie magdeburskim, położonego u stóp zamku melsztyńskiego, po drugiej stronie Dunajca na gruncie starej wsi Opatkowice, a dwa inne dokumenty królewskie nadały miastu prawo do dwóch jarmarków oraz uwolniły go od cel i myt na okres 30 lat.

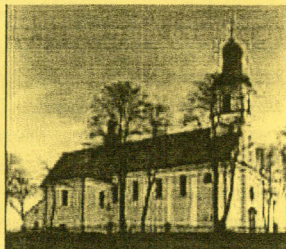
W 1558 r. miasto zwane było już Zakliczynem (od rodowego gniazda Jordanów w powiecie myślenickim) i 12 czerwca tegoż roku otrzymało od właściciela zwolnienie od czynszów: podatków na okres 10 lat, a od robót i powinności na zawsze, ponadto mieszkańcy i osadnicy otrzymali działki budowlane 10-13 metrowe i głębokości 60 metrów, prawo do po-

łowu w Dunajcu i wykorzystania pastwisk i lasów itp. Mieszkańcy w zamian za zwolnienia musieli w ciągu roku wybudować dom, zaś w przypadku nie zrealizowania tego obowiązku parcela przechodziła na własność miasta. Domy drewniane budowane były w unikatowy sposób, na dziewięciu słupach z zastrzałami, skutkiem czego układ ścian zrębowych był całkowicie swobodny, niezależny od konstrukcji dachowej i mógł być dowolnie zmieniany bez naruszania dachu. Trzy zewnętrzne, ozdobne, słupy stanowią podcienia (przy ulicach Mickiewicza i Malczewskiego tzw. "wysokie podcienia") i tworzą zabudowę zbliżoną do dawnego budownictwa małomiasteczkowego, która istnieje jeszcze w Czchowie, Ciężkowicach, Lipnicy Murowanej czy Lanckoronie. Ustrój miasta określały specjalne przepisy zawierające 24 artykuły, które normowały jego życie i organizację (sprawy miar, handlu, targów, budowy szpitala, domów, obronności i praw miejskich) i zaczynały się słowami "Jako się mają sprawować mieszczanie i pospolity człek". Na czele miasta stał burmistrz (pierwszym z nich był człowiek o nazwisku Król, drugim Zajączek) z trzema rajcami oraz wójt z sześcioma ławnikami, sprawujący funkcje sądownicze. Burmistrza i wójta, dwóch rajców wybierał Pan. Rajcy wybierali dwóch ławników, natomiast pozostałych urzędników mieszczanie. Władze miejskie były wybierane na około rok czasu. Stan zabudowy przedstawiał się następująco: na rynku (150m/100m) stał drewniany ratusz, przy rynku było 36 domów, przy ulicy Bieckiej (obecnie Malczewskiego) 31, przy ulicy Wojnickiej (obecnie Piłsudskiego) 14, przy ulicy Krakowskiej (obecnie Mickiewicza) 31, przy ulicy Przedmieście (od Kościoła na zachód) 28. Domy były drewniane z charakterystycznymi podcieniami kryte gontem, a między domami istniały 1 metrowe międzyuchy z rynnami zbierającymi wodę z dachu. Miasto, mimo że posiadało 3 łany ziemi charakteryzowało się przewagą drobnego rzemiosła nad rolnictwem, gdyż w 1581 r. posiadało tylko 51 osób ludności rolniczej, aż 384 rzemieślniczej, 12 handlowej i 110 plebejskiej. Według innego podziału było 19 szewców, 7 krawców, kuśnierzy, 12 bednarzy, kołodziejów, garncarzy i ślusarzy, 6 płócienników, 4 sukienników, 1 czapnika, 9 piekarzy, 5 rzeźników i 2 przekupni. Zakliczyn miał również dwa młyny, folus, szpital, szkołę i łaźnię. Przywilej króla Zygmunta II Augusta z 10 grudnia 1557 r. mówi o dodatkowych dwóch jarmarkach okolicznościowych.

W 1581 r. wśród 17 miast woj. krakowskiego (nie licząc Krakowa) Zakliczyn zajmował 10 miejsce ze swymi 63 warsztatami pracy. Najbardziej typowym rzemiosłem w Zakliczynie było szewstwo (do XIX-go w.) i być może od tego wywodzi się słynne powiedzenie: "spiesz się jak szewc z Zakliczyna na jarmark". Druga połowa XVI wieku i pierwsza XVII wieku to szczytowy okres rozwoju miasteczka. Pod koniec XVI wieku Zakliczyn wraz z dobrami melsztyńskimi, jako wiano dostał się w ręce Zborowskich i Sobków, a od tych ostatnich przeszedł na własność Tarłów. Jednakże po okresie szczytowego rozwoju nadszedł szybki upadek. Już w 1615 roku drewniane miasteczko niemal w całości zdławił pożar. Jednak z czasem miasto odbudowano. Pomógł w tym przywilej króla Zygmunta III Wazy (26 marzec 1615 rok), który zwalniał od podatków królewskich na cztery lata. Za przykładem króla poszli właściciele Zakliczyna nadając mu korzystne przywileje.... Jednak pomór z lat 1652-53 spowodował - dla przykładu - śmierć 45 rzemieślników. Kolejną plagą stał się "potop szwedzki" (1650-60), gdyż najeżdżca 5 stycznia 1656 roku spalił prawie całe miasto, które mimo przywileju króla Jana III Sobieskiego z 1675 roku nadającego pięć nowych jarmarków w roku a, w 1748 roku przez króla Augusta III Sasa kolejnych trzech nowych jarmarków w roku, nie umiało się podnieść z upadku. Jedyne, co pozostało z tamtej świetności to... jarmarki, z których Zakliczyn słynie do dziś. Wydarzeniem godnym uwagi dla Zakliczyna był postój w 1683 roku wojsk polskich powracających spod Wiednia z Janem III Sobieskim na czele, czego pamiątką jest dziś pomnik-cmentarz poległych w wyniku chorób i wycieńczenia. W latach 1739-68 miasto wybudowało murowany kościół. Od 1744 do 1886 roku Zakliczyn był na własność Lanckorońskich (krewni Tarłów) i wkrótce stał się polem manewrowym oddziałów konfederacji barskiej i wojsk kozackich, by w 1772 roku znaleźć się pod zaborem austriackim. W okresie międzywojennym prowadzono w miasteczku handel bydłem, rozwijało się rzemiosło, głównie szewstwo, zasłużoną sławą cieszyli się również masarze. Zakliczyn i jego okolice w czasie I wojny światowej były terenem manewrów wojsk austriackich i rosyjskich, czego pamiątkami są cmentarze (w Zakliczynie, Paleśnicy, Roztoce i Charzewicach - 0,7 ha). W tym czasie istniał na rynku w Zakliczynie austriacki szpital wojskowy. W rezultacie utraty dużej liczby mieszkańców - I wojna światowa, choroby, skutki powodzi 1934 oraz sytuacji gospodarczej Zakliczyna, który nie posiadał większego zakładu pracy - w 1934 roku w wyniku reformy administracji Zakliczyn utracił prawa miejskie. Wieś Zakliczyn w 1939 roku liczyła około 2000 mieszkańców, w tym prawie 50 % żydów. W czasie okupacji na terenie ulicy Browarki i Piłsudskiego oraz dzisiejszej "fabryczki" istniało getto żydowskie dla miejscowych i przesiedlonych z Krakowa Żydów, skąd latem 1942 r. wywieziono ich do obozu zagłady w Bełżcu (prawie 1000 mieszkańców, a ocalało 4. Z dniem 01.01.2006 roku Zakliczyn odzyskał status miasta.

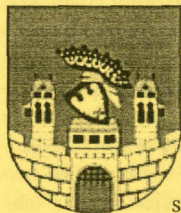
Według rejestru zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa na listę zabytków wpisane są obiekty:

- Układ urbanistyczny, XVI-XIXw., rozległy rynek (150mx100m) z ratuszem z początku XIXw.
- Kościół parafialny p.w. Św. Idziego, opata. Mimo starej metryki pochodzi z XVIII w., zbudowany w latach 1739-1768 po pożarze, który w 1735 r. zniszczył poprzednią (lecz nie pierwszą) świątynię. Zachowano ocalałe od pożaru murowane fragmenty starego kościoła. Kościół zbudowano obok murowanej kaplicy pochodzącej z przełomu XVI-XVII w. Kościół ten prezentuje skromny typ świątyni barokowej, z wieżą od frontu. Ozdobiony jest polichromią figuralną z XVIII w. Wewnątrz rokokowe 2 ołtarze przeniesione z Melsztyna oraz ambona pochodząca z 2 po-

łowy XVIII w. inne elementy wyposażenia pochodzą z XVI-XIX w. Obok kościoła znajduje się cmentarz z kwaterą z I wojny światowej.

- Kościół M.B. Anielskiej, zespół klasztorny franciszkanów reformatów. W 1621 r. kasztelan sądecki Zygmunt Tarło nawrócony na katolicyzm sprowadził do Zakliczyna franciszkanów reformatów, a w 1639 r. ufundował drewniany kościół. Po jego zniszczeniu w pożarze, zbudował w latach 1641-1651 nowy, jako przeciwwagę wpływowi arianizmowi z polskich Łusławic. Istniejący do dziś kościół z barokowymi ołtarzami z XVIII w. z polichromią ścian wykonaną wg miejscowej tradycji przez Jacka Malczewskiego. W tymże klasztorze spoczywał jego fundator Zygmunt Tarło.

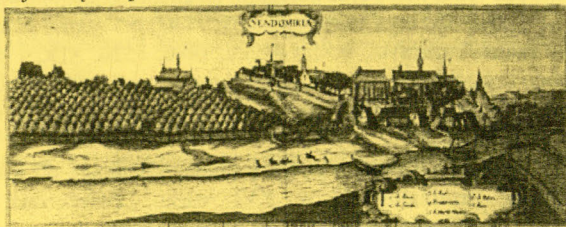

Sandomierz – miasto i gmina miejska w województwie świętokrzyskim, w powiecie sandomierskim, położona nad rzeką Wisłą (268,5 km od jej źródła i 673,7 km od jej ujścia do Morza Bałtyckiego), na siedmiu wzgórzach (stąd miasto nazywane jest czasem „małym Rzymem”), na granicy Wyżyny Sandomierskiej i Kotliny Sandomierskiej. Przez miasto przebiegają szlaki turystyczne: cysterski, św. Jakuba, Via Jagiellonica oraz Architektury Drewnianej. Historycznie położony jest w Małopolsce, główne miasto dawnej ziemi sandomierskiej. Następnie województwa sandomierskiego. Był miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Istnieje kilka teorii na temat pochodzenia nazwy miasta, według jednej z nich nazwa związana jest z położeniem miasta - w okolicach Sandomierza, rzeka *San domierza* (dochodzi) do Wisły. Najbardziej prawdopodobna teoria głosi jednak, że nazwa miasta pochodzi od staropolskiego imienia Sędomir, rozpowszechnionego w całej Słowiańszczyźnie

Ludzie zamieszkali tu na stałe ok. 6500 lat temu a ślady pierwszego osadnictwa na tych terenach, znalezione w wykopaliskach archeologicznych, pochodzą z neolitu. 4500 lat p.n.e. Pierwsza stała osada – w X w. na terenie wzgórza zamkowego, od XI wieku gród, siedziba książęca oraz miasto wojewódzkie. Obok zbudowanego później Domu Długosza powstał w sąsiedztwie drugi gród, który dał początek miastu. Dzięki położeniu nad Wisłą, w miejscu przeprawy szlaku handlowego z Europy Zachodniej na Ruś, Sandomierz szybko zyskiwał na znaczeniu.

W czasach Bolesława Chrobrego miasto pełniło bardzo ważną rolę. W średniowiecznej Polsce obok Wrocławia oraz Krakowa zaliczone zostało przez Galla Anonima do jednej z trzech głównych siedzib Królestwa Polskiego. W okresie rozbitcia dzielnicowego był stolicą Księstwa Sandomierskiego, a przez około 700 lat również miastem wojewódzkim (pierwszy wojewoda Pakosław, ur. 1182, zm. 1203; ostatni wojewoda Rafał Amor Tarnowski). Pierwszym władcą (w okresie od 1146 do 1166) był Henryk Sandomierski, syn Bolesława Krzywoustego. Pierwszą inicjatywą lokacyjną na prawie niemieckim dotyczącą Sandomierza miała miejsce przed rokiem 1243. Miasto zostało zdobyte przez Tatarów w 1259 za czasów Piotra z Krępy, o czym wspominają Pieśni Sandomierzanina. Za namową Wasylka Romanowicza w 1260 miasto poddało się Tatarom Burundaja. Po zniszczeniach w czasie najazdów tatarskich, ponowna lokacja w 1286 nadana przez Leszka Czarnego. Ponownie handel odegrał ważną rolę w rozwoju miasta w XV wieku (Sandomierz leżał na trasie drogi wiślanej związanej z handlem zbożem). XV – XVII wiek to okres częstych pobytów dworu i króla w Sandomierzu, czas zjazdów szlacheckich. Od 1437 roku do 1441 roku w Sandomierzu przebywała cesarzowa Barbara Cylejska, wdowa po cesarzu Zygmuncie Luksemburczyku, wygnana z Węgier przez swojego zięcia Albrechta II Habsburga. Bywał tu m.in.

król Zygmunt II August zapraszany przez starostę sandomierskiego i hetmana wielkiego koronnego Jana Amora Tarnowskiego.

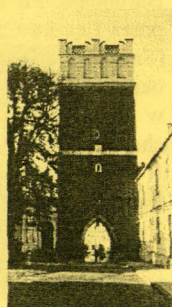
W 1570 r. miał miejsce zjazd reprezentantów działających w Polsce nurtów reformacji, w wyniku którego doszło do podpisania tzw. zgody sandomierskiej – porozumienia w obronie przed kontrreformacją. Okres wojen szwedzkich to ponowny upadek miasta spowodowany zniszczeniami.

W 1613 r. otwarto Kolegium Jezuickie w Sandomierzu. W 1623 r. Jakub Boboła (zm. 1636) – podcastry sandomierski, prawdopodobnie stryjeczny brat św. Andrzeja Boboli, założył przy kolegium konwikt dla 12 młodych, należących do zubożałych rodzin, szlachciców i zapisał na ten cel 15500 złp. na dobrach swych Wilczyce. W 1635 przeznaczył na pomieszczenie konwiktów swą kamienicę, stojącą do dziś dnia w Rynku miasta Sandomierza. Ta „Fundatio Boboliana” z 27 lipca 1623 przetrwała aż do kasaty zakonu jezuitów. W 1865 roku po zdaniu egzaminu kwalifikacyjnego, Karolina Krackiewicz została pierwszą świecką nauczycielką w Sandomierzu. W okresie zaborów Sandomierz stał się miastem pogranicznym między Królestwem Polskim a Galicją i stracił swoje znaczenie administracyjne, a także gospodarcze. Dodatkowo został dość poważnie zniszczony przez I wojnę światową. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę miasto wyrwało się ze stagnacji i zaczęło się prężnie rozwijać. Według planów Eugeniusza Kwiatkowskiego z 1935 roku miało wkrótce stać się stolicą Centralnego Okręgu Przemysłowego z ponad 100 tys. mieszkańców. W 1939 roku miał stać się stolicą nowego województwa, czyli województwa sandomierskiego. Plany te zniweczyła II wojna światowa, choć miastu oszczędzono zniszczeń wojennych. W latach 1975-1998 miasto administracyjnie należało do województwa tarnobrzskiego. Od 1999 jest miastem powiatowym średniej wielkości w województwie świętokrzyskim i ważnym ośrodkiem turystycznym.

Zabytki rejestrowane

Poniżej przedstawione są sandomierskie zabytki chronione prawnie czyli znajdujące się w rejestrze zabytków wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- zespół urbanistyczno-architektoniczny i krajobrazowy, XIII-XIX, rynek i mały rynek
- Bazylika katedralna Narodzenia NMP - gotycki halowy kościół z XIV w, przekryty sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, wewnątrz zachowane polichromie z 1421 roku
- zespół kościoła par. pw. św. Pawła, ul. Staromiejska, z 1. połowy XV, XVIII,
- synagoga z domem gminy żydowskiej, ob. archiwum, ul. Basztowa,
- zespół klasztorny benedyktynek, ob. seminarium duchowne, ul. Żeromskiego, 2 poł. XVII - XVIII,
- zespół klasztorny dominikanów, ul. Staromiejska, 2 ćw. XIII, XVII, 1909,
 - o kościół św. Jakuba - dominikański kościół zbudowany w latach 1226 - 1250 (sam kościół ufundowany już przed 1211), z fundacji Iwona Odrowąża. Trójnawowy, bazylikowy z późnomańskim ceglany portalem
 - o zespół klasztorny reformatów, pl. św. Wojciecha, 1679-1690, XVIII, XIX, kościół pw. św. Józefa
- kolegium jezuickie Collegium Gostomianum, ul. Długosza 7, 1605-15, XIX, - jedna z najstarszych szkół średnich w Polsce, najstarsze skrzydło wybudowano w 1602 roku. Pierwotne kolegium jezuickie, funkcjonowało do kasaty zakonu w 1773 roku. Od tego czasu funkcjonowało jako szkoła świecka.
- zamek królewski, z XIV wieku, 1480, 1520, XIX, - zniszczony podczas potopu szwedzkiego w 1656, zachowane skrzydło zachodnie
- pozostałości murów obronnych, 1. połowa XIV, „Ucho Igiełne” czyli Furta Dominikańska
- Brama Opatowska - gotycka brama wjazdowa do miasta z 2. połowy XIV wieku, przebudowana w XVI wieku, zwieńczona renesansową attyką. Wąwa przez króla Kazimierza Wielkiego, jedyna zachowana.

- Ratusz - gotycki, z połowy XIV wieku zbudowany na planie kwadratu z ośmioboczną wieżą. W XVI wieku rozbudowany (w planie do prostokąta), całość została zwieńczona renesansową attyką. Istniejąca obecnie wieża została postawiona w XVII wieku. Wokół Starego Rynku zachowane renesansowe kamienice (architektura). W 2006 NBP wyemitował monetę kolekcjonerską o nominalnie 2 zł z wizerunkiem ratusza.

- mansjonaria „Dom Długosza” z lat 1476, XVII, 1934, (ul. Długosza 9). Budynek wzniesiony z fundacji Jana Długosza w 1476 roku, obecnie mieści się w nim Muzeum Diecezjalne

- klasztor dominikanów, ob. Urząd Miasta, pl. Poniatowskiego 3, XVII-XIX,

- Kozie Schodki, droga „na skróty” do miasta od 1960 r., dawniej nie wiły się zakosami lecz zbiegały „z pieca na łeb”.

- Fragment ołtarza Jana Pawła II z 12.06.1999 r.

- Żegluga śródlądowa po Wiśle, kapitan Tadeusz Prokop, statki: „Maria” i „Bena”.

- Domy w rynku od nr 3 do 9 oraz 12, 15, 20, 22, 22, 23, 30, 31.

- Kamienica Oleśnickich z przełomu XVII/XVIII wieku, remontowana w 1955-58 (Rynek 10).

TRASA PODZIEMNA „Lochy Sandomierskie”. W kamienicy znajduje się wejście do udostępnionych do zwiedzania podziemnych korytarzy służących dawniej jako magazyny kupieckie. Powstały one w okresie od XIII do XVI wieku przez wydrążenie w lessowych pokładach komór i korytarzy pod budynkami i placem Starego Rynku. Głębokość lochów dochodziła nawet do 15 m. Kopane były bez żadnych zabezpieczeń ścian i stropów. W XX wieku, przez przenikanie wody do pokładów lessu, stały się zagrożeniem dla sandomierskiej starówki. (Less w kontakcie z wodą traci wytrzymałość, powodując obsuwanie się ścian lochów i zapadanie stropów). W latach 1964 - 1977 zostały przeprowadzone prace zabezpieczające, po wykonaniu ich udostępniono trasę do zwiedzania. Z lochami związana jest legenda o Halinie Krępiance, która przechytrzyła Tatarów w czasie najazdu w XIII wieku.

- spichrz, przebudowany w XX wieku, z 1696 roku, wybudowany na potrzeby Bazyliki Katedralnej, (ul. Rybitwy 5).

Wąwóz św. Królowej Jadwigi – wypłukany przez wody w pokładach lessowych. Na urwiskach występuje roślinność stepowa, między innymi wisienka karłowata

Góry Pieprzowe –, potocznie w Sandomierzu i okolicy zwane Pieprzówkami osiągają wysokość 200 m n.p.m. stanowią krawędź Wyżyny Sandomierskiej, będąc przedłużeniem Gór Świętokrzyskich. Wypiętrzone 500 milionów lat temu zbudowane z brązowego blaszkowatego łupku kambryjskiego są najstarszym i zarazem najniższymi górami w Polsce. Obecnie stanowią rezerwat przyrody, w którym znajduje się m.in. największe naturalne rosarium w Polsce i jedno z największych w Europie.

Przemysłowa część miasta, zwana Nadbrzeziem, leży na prawym brzegu Wisły, w Kotlinie Sandomierskiej, graniczy z Tarnobrzegiem.

W Sandomierzu swój początek ma **Małopolska Droga św. Jakuba** prowadząca do Krakowa, a przy połączeniu z innymi trasami prowadzi zwartym szlakiem do Santiago de Compostela. W przyszłości Sandomierz będzie też ostatnim przystankiem Lubelskiej Drogi św. Jakuba. W Sandomierzu ma też początek i koniec **Szlak Architektury Drewnianej**, etap tarnobrzeko-niżański. Przez Sandomierz przebiega także **szlak cysterski**.

Serial Ojciec Mateusz i liczne akcje promocyjne spowodowały nagły wzrost zainteresowania miastem. Ojciec Mateusz jest popularnym serialem nadawanym od 2008 roku w TVP1.

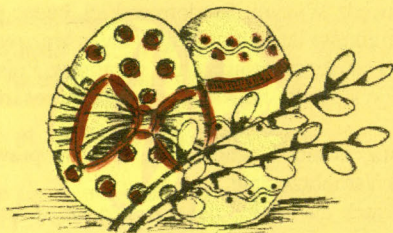
W sandomierskim parku Piszczele znajduje się wyciąg narciarski o długości 60 metrów.

- I rok 2004/2005 – wycieczki nie było
II rok 2005/2006 – 09.04.2006 – Lipnica Murowana, Nowy Wiśnicz-zamek
III rok 2006/2007 – 01.04.2007 – Lipnica Murowana, Dębno-zamek
IV rok 2007/2008 – 16.03.2008 – Lipnica Murowana, Bochnia-kopalnia soli
V rok 2008/2009 – 05.04.2009 – Ludźmierz, Dębno-zamek
VI rok – 2009/2010 – 28.03.2010 – Rabka, Chabówka, Szczczyrzyc
VII rok – 2010/2011 – 17.04.2011 – Gilowice, Żywiec, Góra Żar
VIII rok – 2011/2012 – 01.04.2012 – Ropa, Odrzykoń zamek Kamieniec, Prządk
IX rok – 2012/2013 – 24.03.2013 – Łodygowice, zamek Żywiec, Góra Żar
X rok – 2013/2014 – 13.04.2014 – Zakliczyn, Sandomierz

Następne wycieczki:

- 18.04.2014 (Wielki Piątek) – wycieczka górską „Droga Krzyżowa na Mogielicy. Zapisy B.T. Wakacyjny Raj ul Sobieskiego 14 te. 444 29 22
- 03.05.2014 (sobota) – tradycyjna wycieczka pieszo-rowerowa Dąbrowska Góra – Kuminiwiecka Góra - Librantowa
- 01.06.2014 (niedziela) - wycieczka pieszo-rowerowa na zakończenie roku akademickiego SUTW 2013/2014 – Dąbrówka-Majdan.
- 20.07.2014 (niedziela) – wycieczka autokarowa Słowacja, Łomnicki Szczyt (2634 m. n.p.m.)
- 17.08.2014 (niedziela) – wycieczka autokarowa Słowacja.

WESOŁYCH ŚWIĄT
dla sympatyków i słuchaczy SUTW ☺

29.04.2014
PRZEWODNIC
Tadeusz
i Wiesław

PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu
Biuro Turystyczne Wakacyjny Raj ul. Sobieskiego 14a, tel.: 18 444 29 22
Internet: www.pttns.of.pl,
Opr. Wiesław Wcześny, Tadeusz Wcześny – przewodnicy PTT ☺

Śladami OJCA MATEUSZA

Informacje o miejscach, zabytkach
i zakątkach miasta wykorzystanych
w serialu „Ojciec Mateusz”

Sandomierz

Stare Miasto

Legenda

- 1 Brama Opatowska
- 2 Ulica Żydowska
- 3 Ulica Oleśnickiego
- 4 Kamienica Oleśnickich
- 5 Sandomierski Rynek
- 6 Ratusz
- 7 Ulica Bartolona
- 8 Kamienica zwana „Konwiktem Boboli”
- 9 Kamienica „Pod Ciżemką”
- 10 Urząd Miejski w Sandomierzu
- 11 Furta dominikańska zwana „Uchem Igielnym”
- 12 Plac Spotkań „Rawelin”
- 13 Ulica Staromiejska
- 14 Bulwar im. Marszałka Józefa Piłsudskiego
- 15 Zamek
- 16 Bazylika Katedralna
- 17 Dzwonnica
- 18 Pałac Biskupi
- 19 Mały Rynek
- 20 Dom Pracy Twórczej „Alicja”
- 21 Górka Literacka
- 22 Plac Jana Pawła II
- 23 Góry Pieprzowe
- 24 Ogród Saski

1

Brama Opatowska - swoiste wejście na obszar Starego Miasta, jedna z zachowanych po dziś dzień bram miejskich. Została zbudowana w drugiej połowie XIV w. Wznoszono ją w kilku etapach. Po ostatecznym zakończeniu budowy, przykryto ją stożkowym dachem. W XVI stuleciu słynny lekarz sandomierski Stanisław Bartolon ufundował attykę wieńczącą budowlę do dziś. Podczas remontu bramy, przeprowadzonego w roku 1840, dobudowano istniejące do tej pory przedbramie.

2

Ulica Żydowska - przy wspomnianej ulicy mieści się siedziba Urzędu Skarbowego w Sandomierzu, gdzie pierwotnie została ulokowana seriałowa Komenda Policji. W jednym z odcinków wewnątrz instytucji pełniło funkcję Urzędu Paszportowego.

3

Ulica Oleśnickiego - tajemniczy zaułek, który w serialu odegrał znaczącą rolę. W kamienicy z piaskową elewacją zlokalizowane było wejście do serialowej Komendy Policji. Wewnątrz budynku mieszczą się dwa wydziały Urzędu Miejskiego: Techniczno-Inwestycyjny oraz Urbanistyki i Architektury, a naprzeciwko wejście do Podziemnej Trasy Turystycznej, jednej z największych atrakcji Sandomierza. Połączone w spójną całość piwnice i podziemne składy kupieckie z XV-XVII w. ciągną się pod kamieniczkami w Ryнку na długość ok. 500 m. Najgłębszy poziom to ok. 12 m. Zwiedzając trasę można przybliżyć sobie historię nadwiślańskiego grodu, a także posłuchać niezwykłych opowieści odkrywających losy bohaterskich mieszkańców Sandomierza.

4

Kamienica Oleśnickich - wewnątrz budynku znajduje się m.in. Urząd Pocztowy. W filmie była to siedziba Banku. W kamienicy tej w 1570 r. przedstawiciele polskich luteranów, kalwinów i braci czeskich zawarli „zgodę sandomierską” i opracowali obowiązujący katechizm.

5

Sandomierski Rynek - to przede wszystkim Ratusz oraz otaczające go kamienice, których widok jest najczęściej kojarzony z serialowym Sandomierzem.

6

Ratusz - to piękna ceglana budowla z okazałą, na biało wytynkowaną wieżą z zegarem. Sama główna bryła Ratusza została wzniesiona w połowie wieku XIV, potem budynek przebudowano, rozbudowano, zmieniano, upiększano. W efekcie widzimy prostokątny ceglany gmach, zwieńczony przepiękną renesansową attyką trójdzielną, dobudowaną w wieku XVI według projektu włoskiego architekta Jana Marii Padovano. Na piętrze, w najbardziej okazałej ratuszowej sali odbyło się serialowe wręczenie odznaczeń dla najbardziej zasłużonych, którzy odegrali znaczącą rolę podczas walki z powodzią.

7

Ulica Bartolona - Zbrojownia Rycerska mieszcząca się przy tej ulicy pełniła w serialu funkcję Szkoły Podstawowej. Zbrojownia jest prowadzona przez Chorągiew Rycerstwa Ziemi Sandomierskiej, która powstała formalnie w 1994 roku jako jedna z sekcji Ludowego Klubu Sportowego „Sandomierz”. Chorągiew Sandomierska organizuje pokazy walk rycerskich i tańca dworskiego. Była ona pierwszym bractwem rycerskim w Polsce południowo-wschodniej i dzięki temu zyskała dużą popularność. Rycerze sandomierscy organizowali lub brali udział w około 100 imprezach rocznie, występowali i nadal występują w wielu imprezach międzynarodowych.

8

Kamienica zwana „Konwiktem Boboli” (Rynek 5) - narożny budynek znajdujący się przy ul. Bartolona z charakterystycznymi, gotyckimi przyporami. W XVII w. pełnił rolę konwiku (internatu) dla młodzieży kształcącej się w Collegium Gostomianum. W jednym z pomieszczeń kamienicy zachowało się malowidło z 1600 roku przedstawiające Chrystusa Sędziego z mieczami i otaczającymi go postaciami - najprawdopodobniej właścicielami kamienicy. Znajdująca się w środku galeria sztuki w serialu odegrała tę samą rolę.

9

Kamienica „Pod Ciżemką” - kolejnym ciekawym i historycznym miejscem, przy którym bardzo często gościła ekipa filmowa jest kamienica „Pod Ciżemką”. Nazwa wiąże się z odnalezionym podczas remontu odciskiem niegdyś używanego buta, tzw. ciżemki. Budynek nosi także drugą nazwę - Kamienica Węgra Lazarczyka, od nazwiska najbardziej szacownego właściciela obiektu. Warto wspomnieć o uroczym tarasie usytuowanym w tylnej części budynku, w którym to miejscu także nagrano wiele scen.

10

Urząd Miejski w Sandomierzu - w serialu pełnił funkcję Sądu. Gmach Urzędu jest jedynym ocalałym skrzydłem dawnego klasztoru dominikanów. Przy owym klasztorze znajdował się ongiś gotycki XIV-wieczny kościół pw. św. Marii Magdaleny.

11

Furta dominikańska zwana „Uchem Igielnym” - znajduje się w murach miejskich, umożliwiała w wiekach średnich wejście do Sandomierza dominikanom z kościoła pw. św. Jakuba oraz innym osobom, kiedy bramy miejskie były już zamknięte.

12

Plac Spotkań „Rawelin” - to urokliwe miejsce znajdujące się na jednej z pieszo-rowerowych tras łączących „Park Piszczel” ze Starym Miastem. Daje możliwość odpoczynku po długim spacerze, wśród otaczającej zieleni i królewskiej zabudowy. Wyjątkowości dodają również znajdujące się tu repliki armat z 1807 r., nawiązujące do historycznego charakteru miasta. Teren ten urzekł również ekipę filmową, która umieściła tu wiele ujęć plenerowych.

13

Ulica Staromiejska - jedna z najstarszych ulic Sandomierza. Nazwa ulicy nawiązuje do odległej przeszłości, kiedy centrum osadnicze dawnego miasta położone było na zachód od miejsca, gdzie ukształtowało się obecnie Stare Miasto. Spacerując po wybrukowanym dukuć, dochodzimy do kościoła pw. św. Jakuba, przy którym rosną stare lipy. Według legendy św. Jacek Odrowąż zasadził te właśnie młode drzewka do góry korzeniami.

W ciągu kilku wieków drzewa wyrosły do imponujących rozmiarów, osiągając przy tym nigdzie nie spotykane kształty. Niewątpliwie sędziwe lipy w sposób piękny i ujmujący, zdobią do dzisiaj otoczenie romańskiej świątyni. W serialu „Ojciec Mateusz” realizowano sceny przed wejściem do kościoła, a na ulicy Staromiejskiej kręcono sceny samochodowego pościgu. Nieopodal tego miejsca kręcone były również jedne z najpiękniejszych ujęć sandomierskiej Starówki.

14

Bulwar im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, to obszar zlokalizowany wzdłuż brzegu rzeki Wisły. W okresie wczesnego średniowiecza, kiedy Sandomierz leżał na ważnym szlaku handlowym, było to miejsce, z którego odpływały tratwy flisackie z drewnem oraz zbożem. Dziś jest to teren rekreacyjny - wypoczynkowy. W pobliżu znajduje się przystań dla statków, których kapitanowie organizują rejsy Wisłą, odsłaniające panoramę malowniczo położonego grodu. Wiślany Bulwar zagrał w serialu port rzeczny.

15

Zamek - został wzniesiony w XIV w z inicjatywy króla Kazimierza Wielkiego. Wybudowano go na miejscu dawnego grodu warownego, istniejącego tu prawdopodobnie już od X wieku. W kolejnych stuleciach wielokrotnie zmieniał swój wygląd. Jego obecna postać jest wyrazem licznych przemian i nawarstwień historycznych. Obecnie w odrestaurowanych pomieszczeniach zabytkowej budowli znajduje się siedziba Muzeum Okręgowego. To właśnie tutaj odbywała się aukcja obrazu, wokół którego koncentrowała się jedna z serialowych historii.

16

Bazylika Katedralna - budowlę ufundowaną przez króla Kazimierza Wielkiego wzniesiono w latach 1360-1382. Wcześniej w tym miejscu znajdowała się romańska kolegiata, zniszczona podczas najazdu tatarskiego w 1241r. Sandomierska bazylika jest kościołem gotyckim, trójnawowym, halowym, z wydłużonym prezbiterium. W Bazylice znajdują się m.in. cenne polichromie bizantyjsko-ruskie z lat 1420-26, ufundowane przez króla Władysława Jagiełłę. Reżyserzy nie omieszkali wykorzystać

pięknego otoczenia gotyckiej Katedry, a sam budynek ze względu na swoje walory architektoniczne był jednym z punktów programu filmowej wycieczki.

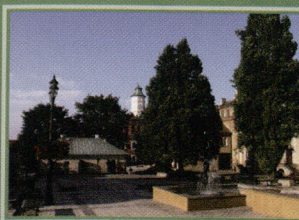
17

Dzwonnica - wysoka, wzniesiona z kamienia budowla barokowa, wybudowana w latach 1737-1743. Posiada trzy kondygnacje. Każda z nich tam zwieńczona jest kamiennym, profilowanym gzymsem. Tuż obok dzwonnicy katedry rozegrały się dramatyczne sceny potrącenia serialowego Ojca Mateusza przez samochód.

18

Pałac Biskupi - to piękny, okazały budynek klasycystyczny. Pałac wybudowano w latach 1861-64 z materiałów pozyskanych z rozbiórki kościołów pw. św. Marii Magdaleny i św. Piotra. W budynku mieści się siedziba Biskupa Ordynariusza Sandomierskiego. Fasada rzeczywistego Pałacu stanowiła często tło rozgrywanych przed nim scen.

19

Mały Rynek - znajduje się niespełna 100 metrów od przepięknego Rynku Starego Miasta. W serialu „Ojciec Mateusz”, tuż obok muru dawnego szpitala, został ulokowany tętniący życiem plac targowy, gdzie handlowano owocami i warzywami.

20

Dom Pracy Twórczej „Alicja” - miejsce spotkań artystów i literatów prowadzone przez panią Alicję Kaszyńską. Wnętrza tego budynku, z racji swojej wyjątkowości również „grały” w filmie.

21

Górka Literacka - obiekt noclegowy dla literatów. W filmie wykorzystano zdjęcia tarasu i ogrodu. „Górka Literacka” pełniła w serialu funkcję domu nauczyciela.

22

Plac Jana Pawła II, nazywany dawnej Rybitwami - to miejsce Papieskiej celebry, podczas której w dniu 12 czerwca 1999 roku Ojciec Święty Jan Paweł II wygłosił swoją homilię. W tym właśnie miejscu, u podnóża skarpy Starego Miasta znajduje się figura Papieża - Polaka. Nieopodal miejsca papieskiej celebry, tuż obok wiaduktu drogowego, odgrywano już wiele scen, między innymi scena policyjnego pościgu za uciekającym motocyklistą.

23

Góry Pieprzowe - potocznie nazywane „Pieprzówkami”, położone są około 2,5 km od Starego Miasta. Prezentują się jako niewysokie, stromo opadające ku Wiśle wzgórza. Jedynego tego typu w Europie osłonięcie starych skał z okresu kambriu. Uznawane są za najstarsze góry w Polsce. Obecnie znajduje się tam rezerwat przyrody. Ochroną objęte są zespoły roślinności stepowej, a wśród nich unikatowa wisienka karłowata, ostnica włosowata, palczatka kosmata oraz krwawnik szczecinkolistny. Osobliwością Gór Pieprzowych są skupiska 15 gatunków dziko rosnących róż. U podnóża wzniesień znajdował się serialowy dom jednego z głównych bohaterów odcinka.

24

Ogród Saski, dziś potocznie nazywany parkiem miejskim, został założony w II połowie XIX wieku. Można tu spotkać wiele gatunków drzew, m.in.: dęby, topole, buki, jesiony, klony, akacje, sosny i modrzewie. Za najciekawszą oraz najcenniejszą pod względem przyrodniczym uznaje się aleję lipową. Na terenie parku rosną drzewa uznane za pomniki przyrody. W serialu „Ojciec Mateusz” było to miejsce, gdzie filmowy komendant policji Orest Możejko wraz z podwładnymi uprawiał poranną gimnastykę.

25

Oprócz wspomnianych wcześniejszych miejsc, reżyserzy serialu wykorzystali również dochodzące do Rynku Starego Miasta ulice: Opatowska, Sokolnickiego, Mariacka i Zamkowa - głównych traktów Starówki - ukazując tym samym urokliwe zakątki miasta. Spacerując wzdłuż tych ulic po obu jej stronach rozciągają się liczne restauracje, kawiarnie oraz miejskie sklepiki, gdzie w zależności od scenariusza, aktorzy serialu odgrywali liczne sceny do filmu.

Urząd Miejski w Sandomierzu
Plac Poniatowskiego 3
27-600 Sandomierz
tel. 15 644 01 00
e-mail: um@um.sandomierz.pl
www.sandomierz.pl

Centrum Informacji Turystycznej
Rynek 20
27-600 Sandomierz
tel. 15 644 61 05
e-mail: informacja@sandomierz.travel
www.sandomierz.travel

2014

POLSKIE TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE ODDZIAŁ „BESKID” W NOWYM SĄCZU

zaprasza

sluchaczy i sympatyków Ślądeckiego Uniwersytetu trzeciego Wieku

na wycieczkę autokarową

SŁOWACJA RUŚ ZAKARPACKA BARDEJOV-BARDEJOVSKÉ KÚPELE SPISZ – STARA LUBOVŇA (ZAMEK)

*niedziela
27 lipca 2014*

Program wycieczki:

- 6³⁰ - wyjazd z Nowego Sącza
- 7⁰⁰-7⁴⁵ - Stary Sącz, kościół Sióstr Klarysek, msza święta
- 8⁰⁰-9⁰⁰ - Dolina Popradu, Leluchów - granica
- 10⁰⁰-11⁰⁰ - Bardejov
- 12⁰⁰-14⁰⁰ - Bardejovské Kúpele
- 15⁰⁰ - Stara Lubovňa, Zamek
- 18⁰⁰ - wyjazd do Nowego Sącza

Biuletyn Wycieczkowy PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu

Trasa:

Nowy Sącz – Stary Sącz – Piwniczna Zdrój – Żegiestów Zdrój – Muszyna Zdrój – Leluchów – Bardejov – Bardejovské Kúpele – Čirč – Stara Lubovna (Zamek) – Leluchów – Nowy Sącz

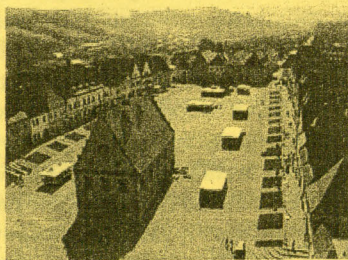
Ruś zakarpacka – region historyczny na obszarze zachodniej Ukrainy, na pograniczu Polski, Słowacji, Węgier i Rumunii. O jego odrębności decyduje przede wszystkim fakt, że jest to jedyny region na południe od Karpat zamieszany przez ludność wschodniosłowiańską. W językach narodów osiadłych na północ od Karpat region jest zwany Zakarpaciem, w językach narodów na południe od Karpat – Podkarpaciem. Konwencja ta nie jest jednak ściśle przestrzegana. Nazewnictwo regionu miewa również podtekst polityczny. Ruś Zakarpacka była przez ponad 1000 lat częścią składową Królestwa Węgier, a następnie – do końca I wojny światowej – Austro-Węgier. Od 1918 należała do Czechosłowacji. Pod koniec II wojny światowej (1944) została zajęta przez Armię Czerwoną i traktatem z 29 czerwca 1945 pomiędzy Czechosłowacją a ZSRR wcielona w jego skład. Do końca I wojny światowej mianem Zakarpacia określano obszar całej doliny górnej Cisy. Zakarpacie leży wewnątrz północno-wschodniego odcinka wielkiego łuku Karpat – na południowych stokach Beskidów Wschodnich. Na północy granicę regionu wytyczają główne (wododziałowe) grzbiety Bieszczadów Wschodnich, Gorganów i Czarnohory. Najbardziej wysuniętymi na południe częściami Zakarpacia są zachodnia część Kotliny Marmaroskiej i Nizina Zakarpacka – północno-wschodni skrawek Wielkiej Niziny Węgierskiej. Za południową granicę Zakarpacia przyjmuje się dolinę Cisy, na zachodzie granicę stanowi dolina Użu. Góry zajmują około 80% powierzchni kraju, niziny około 20%. Najważniejszymi słowackimi miastami na terenie Rusi zakarpackiej są: Preszów i Bardejov.

Šariš (Szarysz) leży w Zewnętrznych, Centralnych i Wewnętrznych Karpatach Zachodnich. Na północy Szarysz sąsiaduje z polską ziemią sądecką i sanocką, na wschodzie z Zemplinem, na południu z Abovem, na zachodzie ze Spiszem. Pod względem geograficznym Szarysz zajmuje górne (północne) części dorzeczy Torysy, Topli i Ondavy oraz skrawki dorzeczy Hornadu i Popradu. W granicach Szarysza znajdują się, w

całości lub w części, następujące regiony geograficzne: południowe stoki Beskidu Niskiego, Góry Czerchowskie, Pogórze Ondawskie, Branisko i Bachureń, północne części Kotliny Koszyckiej i Gór Tokajsko-Słańskich. Tereny dzisiejszego Szarysza w I połowie XI wieku znajdowały się w granicach Polski. W jego południowej części (koło dzisiejszego Preszowa) znajdował się znany polski graniczny gród *Castrum Salis* wzmiankowany zarówno w dokumentach polskich jak i węgierskich. W II połowie XI wieku Węgrzy zaczęli opanowywać ten region... Tam m.in. dokonano nadań ziemi cystersom w okolicy dzisiejszego Bardiowa. Po zajęciu przez Węgry teren Szarysza stanowił początek

kowo, wraz z Abovem i regionem Heves, część wielkiego komitatu *Novi Castri*. Szarysz wyodrębnił się jako jego skrajnie północna część w XIII wieku. Ośrodkiem władz komitatu (oraz tzw. stolicy - okręgu samorządu szlacheckiego) był najpierw Zamek Szaryski (*Šarišský hrad*) w Wielkim Szaryszu, potem różne miejscowości w zależności od osoby żupana, a od 1647 - Preszów. Po rozbiorze Królestwa Węgier w 1918 Szarysz w całości znalazł się na terytorium najpierw Czechosłowacji, a następnie Słowacji. Od 1923 nie stanowi odrębnej jednostki administracyjnej, jednak nazwa "Šariš" jest w powszechnym użyciu wśród mieszkańców, używają jej również na potrzeby turystyki i kultury słowackie władze. Największe miasta Szarysza to Preszów, Bardejów, Sabinov i Svidník. Szarysz zamieszkują dziś głównie Słowacy. Z mniejszości narodowych Szarysz zamieszkują silnie zasymilowani Rusini i rozproszeni Cyganie. W przeszłości Szarysz zaliczał się do najbogatszych regionów całych Węgier. Obecnie jest jednym z uboższych regionów Słowacji. W ostatnich latach rozwija się tu turystyka i rekreacja. Do największych atrakcji turystycznych zaliczają się miasta Bardejów (wpisany na listę światowego Dziedzictwa UNESCO) i Preszów. Liczne są również zamki z czasów panowania węgierskiego, dziś najczęściej w ruinie, oraz drewniane cerkwie greckokatolickie. W Svidniku, Bardejowie i Raslavicach odbywają się imprezy kulturalne związane z kulturą rusińską. Przyrodniczymi atrakcjami regionu są okalające go pasma górskie i doliny rzek, które również dają warunki do uprawiania sportu. Największym zbiornikiem wodnym (i ośrodkiem sportów wodnych) Szarysza jest utworzony na Ondawie zbiornik zaporowy Veľká Domaša.

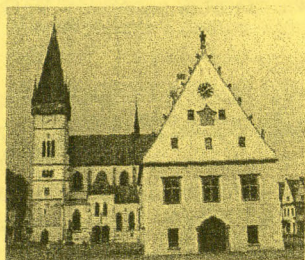

Bardejov (pol.Bardejów cyg. *Bartwa*) – miasto powiatowe w północno-wschodniej Słowacji, w kraju preszowskim, w historycznym regionie Szarysz Leży na wysokości 277 m n.p.m. na północnych krańcach Pogórza Ondawskiego nad rzeką Topľa. Liczba mieszkańców miasta wynosiła około 30 tys osób, powierzchnia miasta – 72,78 km². Do miasta włączono też kilka pobliskich miejscowości, tak więc obecnie miasto dzieli się na dzielnice: Bardejov, Bardejovská Nová

Ves, Bardejovská Zábava, Bardejów-Zdrój (Bardejovské Kúpele), Dlhá Lúka Miháľov. Przez Bardejów przebiega droga krajowa nr 77 ze Svidníka do Popradu, z którą łączy się droga lokalna 545 z Preszowa do przejścia granicznego Konieczna-Becherov. Kilka kilometrów od Bardejowa znajduje się uzdrowisko Bardejów-Zdrój i Muzeum Architektury Ludowej (skansen).

Okolice miasta były zamieszkane już w neolicie. W XI w. istniała tu słowiańska osada, do I połowy XIII w. znajdowała się we władaniu Polski. U schyłku XII w. ze strony polskiej założony został tutaj klasztor cystersów. Później obszar ten został włączony do Królestwa Węgier. Pierwsza pisemna wzmianka o Bardejowie pochodzi z 1241. Na przełomie XIII i XIV w. osiedlili się w mieście niemieccy osadnicy ze Śląska. W XIV i XV w. Bardejów był ważnym ośrodkiem rzemiosła i handlu, zdobywając kolejne przywileje, m.in. prawo składu. Do rozkwitu miasta przyczyniło się jego położenie na szlaku han-

dlowym z Półwyspu Bałkańskiego do Polski i na Ruś. Kupcy bardejowscy m.in. sprzedawali w Polsce wina tokajskie. W 1367 r. miasto zostało podniesione do rangi wolnego miasta królewskiego. W 1412 r. król Węgier Zygmunt Luksemburski zastawił Bardejów polskiemu szlachcicowi A. Balickiemu pod pożyczkę 13 000 złotych. Od XV w. Bardejów był członkiem związku pięciu miast wschodniej Słowacji – Pentapolitany. Szczyt rozwoju Bardejowa przypadł na przełom XVI i XVII w. Z tego czasu pochodzi większość zabytkowych budowli. W mieście działała publiczna biblioteka, istniały dwie drukarnie, gimnazjum i teatr. Pod koniec XVII w. miasto zaczęło podupadać. W 1679 r. dotknęła je epidemia, w 1680 r. wielki pożar; podobne katastrofy powtarzały się przez cały XVIII w., gdy doszły do nich jeszcze toczące się w tych okolicach węgierskie powstania przeciw Habsburgom. Od XVIII w. datuje się lecznicze wykorzystanie okolicznych źródeł mineralnych. Impulsem do ponownego rozwoju miasta było połączenie go linią kolejową z Preszowem w 1893 r. I i II wojna światowa ominęły miasto. Po II wojnie światowej w mieście powstały liczne zakłady: przemysłu maszynowego, obuwniczego, skórzanego, meblarskiego i spożywczego. W latach 50. XX w. ruszyła odbudowa i renowacja starówki. Zastój w rozwoju miasta w XVIII i w XIX w. pozwolił na zachowanie wielu zabytków, które przy intensywnej urbanizacji zapewne uległyby zniszczeniu. Z tego powodu w 1950 r. centrum Bardejowa ogłoszono rezerwatem miejskim. W 2000 r. bardejowskie Stare Miasto zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

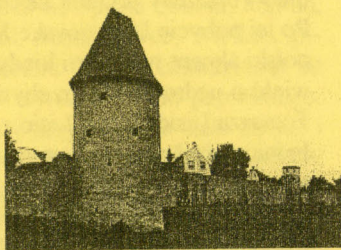
Najważniejszym zabytkiem miasta jest kościół pw. św. Idziego (*dom sv. Egidia*) z XIV w., rozbudowany w połowie XV w., później wielokrotnie restaurowany. Z jego wieży roztacza się widok na zabytkowe centrum i okolice. Podniesiony w 2002 roku przez papieża Jana Pawła II do rangi bazyliki mniejszej. Świątynia jest wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Budowę stojącego w północnej części rynku kościoła rozpoczęto około połowy XIV w., do 1415 r. ukończono wznoszenie korpusu, w

1448 r. dostawiono prezbiterium i zakrystię, w latach 1482-86 od południa dobudowano trzy kaplice. Nie zachowała się wzniesiona również w XV w. wieża. Ta, którą oglądamy dzisiaj, pochodzi z końca XIX w. Również ołtarz główny w bazylice nie jest oryginalny. Na jego miejscu znajduje się neogotycki z 1878 roku. Kościół św. Idziego był wielokrotnie przebudowywany, jednak zachował gotycki charakter. Wnętrze jest niezwykle bogate, pełne pochodzących ze średniowiecza zabytków. Najwspanialsze są późnogotyckie, w większości rzeźbione tryptyki ołtarzowe, rozmieszczone po całej świątyni. Jest ich aż jedenaście i, co stanowi ewenement w skali europejskiej, od wieków stoją w tych samych miejscach. Wśród nich najcenniejszy jest ołtarz Narodzenia Pana, z centralną postacią Marii klęczącej nad małym Jezusem, którego otacza pięć aniołów. Nad nimi są postacie pasterzy, po bokach św. Katarzyna, Małgorzata, Barbara i Dorota a poniżej trzej królowie składający pokłon. Fundatorami ołtarza, który powstał w latach 1480-1490, był cech bardejowskich tkaczy. W pozostałych ołtarzach również znajdują się cenne rzeźby, m.in. w ołtarzu św. Anny z końca XIV w., za którym możemy podziwiać ozdobioną wizerunkiem czterech apostołów ambonę i kilkumetrowe rzeźbione tabernakulum. Wspa-

niały jest ołtarz Matki Boskiej Bolesnej z rzeźbą Piety z lat 1430-40, koniecznie trzeba też zajrzeć do Kaplicy NMP, w której znajduje się tzw. mały ołtarz Marii Panny. Piękny jest ołtarz św. Andrzeja, jedyny ołtarz tablicowy, pochodzący z połowy XV w. Na belce łuku tęczowego możemy podziwiać grupę Ukrzyżowania z postacią Chrystusa na ośmiometrowym krzyżu, Matką Boską i św. Janem Ewangelistą oraz dwoma ukrzyżowanymi złoczyńcami z 1485 r. Gotyckie są również XV-wieczna spiżowa chrzcielnica, kamienne pastoforium i stalle. Przed wejściem zwróćmy uwagę na dwa dzwony, które do 1990 r. rozbrzmiewały z wieży kościelnej. Większy, czterotonowy Urban powstał u ludwisarza Jana z Tarnowa w 1584 r., mniejszy – gotycki Jan jest starszy – został wykonany przez Jana Wagnera ze Spiskiej Nowej Wsi w 1486 r. Przy wyjściu, na wysokim cokole stoi także późnobarokowa figura św. Floriana, postawiona na pamiątkę pożaru w 1774 r., który strawił część zabudowy Bardejowa.

Poza tym w Bardejowie znajdują się:

- najlepiej zachowane na Słowacji mury obronne z XIV-XVI w. z dwiema bramami, basztami i barbakanem,
- nietknięty późnogotycko-wczesnorenesansowy ratusz z 1505-1511, najstarszy renesansowy zabytek Słowacji; obecnie mieszczą się w nim Muzeum Szaryskie i Muzeum Historii Bardejova,
- całość gotyckich (z wpływami renesansowymi) kamienic otaczających rynek,
- kościół pw. Jana Chrzciciela z XV w., pierwotnie gotycki, w XVII w. przebudowany na renesansowy,
- unikatowy na tych terenach zespół budynków gminy żydowskiej z XVIII w.: synagoga, szkoła, łaźnia, rzeźnia, budynek władz gminy i cmentarz,
- fontanna z rzeźbą św. Floriana z 1774 r., upamiętniająca wielki pożar z tego roku.

Bardejovské Kúpele - najstarsze słowackie uzdrowisko, oaza ciszy i spokoju usytuowane u podnóża masywu Magury. Znajdują się w malowniczej kotlinie Karpat, w Beskidach Niskich na miejscu gdzie łączą się góry Odnawa i Busow, w północno-wschodniej części Słowacji, która jest bogata na wody mineralne. Łazienki są położone 5 km od miasta Bardejov w kotlinie Bardejovskiego potoku, który nosi nazwę Kwaśny potok. W bliskiej okolicy znajduje się wzgórze Magura (902 m), które ochrania uzdrowisko przed wiatrami oraz zmianami klimatycznymi. Jest to mur ochronny ze wschodniej oraz zachodniej części. Dzięki położeniu na końcu górskiej doliny można było wprowadzić zakaz ruchu samochodów. Tereny oraz parki, które otaczają kurort mieszczą się na powierzchni 1000 hektarów. Następnie na powierzchni 5000 hektarów mieszczą się lasy iglaste, lasy mieszane i tworzą przyjemną atmosferę, która ochrania kurort przed szybkim życiem oraz cywilizacją. Klimat jest umiarkowany. Opady deszczu wynoszą od 100 do 110 mm. Przeciętna temperatura to 20°C. Właśnie taki klimat oraz położenie kurortu jest ważnym elementem przy uzyskaniu dobrych

wyników leczniczych nawet o różnej porze roku. W uzdrowisku Bardejovske Kupele le-
czone są choroby: układu krążenia, układu trawienego, przemiany materii, dróg odde-
chowych za wyjątkiem gruźlicy, nerek oraz dróg moczowych.

Centrum uzdrowiska to z jednej strony bogata fasada Hotelu Astoria (przypomina czasy
cesarstwa), a z drugiej niski ale długi budynek pijalni wód mineralnych. Wszystko tonie
w kwiatkach. Historia uzdrowiska jest stara bo już w 1247 węgierski król Bela IV darował
Bardejovske Kupele i ich źródła miastu Bardejov. W roku 1809 odwiedziła Kapielie córka
Franciszka I., późniejsza małżonka cesarza Napoleona. W roku 1821 zatrzymał się w
uzdrowisku rosyjski car Aleksander I. W roku 1895 leczyła się tutaj cesarzowa Elżbieta -
małżonka Franciszka Józefa I. Była tak bardzo zadowolona z pobytu i kuracji: z
wdzięczności ofiarowała miejscowemu proboszczowi pierścień, który do dziś ekspono-
wany jest w ratuszu. Jej pobyt upamiętnia postawiony w 1903 roku (5 lat po śmierci Elż-
biety) brązowy pomnik cesarzowej, znajdujący się przed domem leczniczym "Alžbeta".
Po jej pobycie Bardejovske Kupele stały się miejscem wycieczek dla szlachty. Mamy też
polski akcent w historii kiedy to wielkim echem rozniósł się
wieść o uzdrowieniu przebywającego tu polskiego szlachcica
Tomasza Lisickiego z Lisic.

Jedną z atrakcji i to dostępną z głównego deptaka jest skan-
sen. Najstarszy na Słowacji. Pięknie położony z pięknymi
obiektami na terenie. Mamy tam ok. 30 obiektów w tym dwa
wspaniałe drewniane kościoły. Wszystkie obiekty są przy-
kładami architektury z Górnego Saris'a oraz północno-
wschodniego Zemplina.

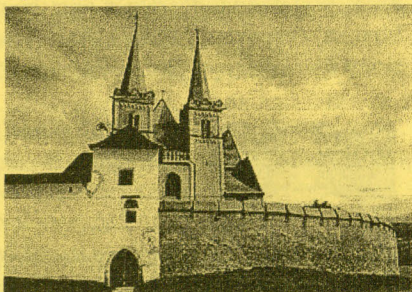
Spisz – region historyczny, którego granice zmieniały się na przestrzeni dziejów. Pierwot-
nie (w XII-XIII w.) obejmował on tylko okolice Spiskiego Zamku, maksymalny zasięg
osiągnął w XIX w. Region ten leży w Centralnych i Wewnętrznych Karpatach Zachod-
nych, w dorzeczu górnego Popradu, górnego Hornádu oraz w części dorzecza Dunajca (na
wschód od Białki). Na północnym zachodzie Spisz sąsiaduje z Podhalem, na północy z
ziemią sądecką, na wschodzie z Szaryszem, na południu z Abovem i Gemerem, na połu-
dniowym zachodzie z Liptowem. Obecnie Spisz jest podzielony granicą państwową na
części należące do Polski i Słowacji. Powierzchnia całego Spisza wynosi ok. 3,7 tys. km²,
części słowackiej – ok. 3,5 tys. km², części polskiej – 195,5 km². Na Spiszu wyróżnia się
dwa subregiony: **Górny Spisz** – Zagurze Spiskie, kotlina górnego Popradu i Góry Le-
wockie, oraz **Dolny Spisz** – kotlina górnego Hornádu i
Rudawy Spiskie.

Historia. W Gánovcach koło Popradu
znaleziono trawertynowy odlew czaszki człowieka nean-
dertalskiego. Koło Spiskiego Czwartku odkryto pozosta-
łości osady z epoki brązu. Niemal na całym obszarze Spisza
znajdowano ślady kultury celtyckiej i rzymskiej. Słowianie
dotarli tu z dorzecza Wisły oraz z Bałkanów. W IX w.
Spisz stanowił część państwa wielkomorawskiego. Prawd-
opodobnie w 1001 r. król Polski Bolesław Chrobry przyłączył do swego królestwa więk-

szość ziem spiskich, aktualnie należących do Słowacji. Na tereny Spisza Węgrzy wkroczyły w II połowie XI w. i od tego czasu przez następne trzy stulecia stopniowo przejmowały dalsze tereny, intensywnie je kolonizując i wykonując na nich coraz więcej uprawnień administracyjnych. Na tym terenie funkcjonowała *polska kasztelania spiska* wzmiankowana jeszcze w Kronice Wielkopolskiej pod datą 1136 z nazwą *Spis*. Pierwsza wzmianka o Spiszu (okolicach Spiskiego Zamku) pochodzi z dokumentu króla węgierskiego Andrzeja II z 1209 roku. Granica polsko-węgierska na terenie Spisza przed XIV w. przebiegała najprawdopodobniej doliną Hornadu. Około połowy XIV w. Polska utraciła okolice Podolińca i Starej Lubowli, należące wcześniej do ziemi sądeckiej. W 1412 r. król Władysław Jagiełło pożyczył Zygmuntovi Luksemburskiemu 37 000 kop srebrnych groszy praskich (ówcześnie ok. 7 ton czystego srebra). Pożyczkę zabezpieczono zastawem, w którego skład weszły miasta i miasteczka należące wcześniej do ziemi sądeckiej: Lubowla, Podolińiec i Gniazda, oraz 13 miast spiskich: Biała, Lubica, Wierzbów, Spiska Sobotą, Poprad, Straże, Spiskie Włochy, Nowa Wieś dziś Spiska Nowa Wieś, Ruszkinowce, Wielka, Spiskie Podgrodzie (ale nie Zamek Spiski), Maciejowce, Twarożne. Węgrzy kilkadziesiąt lat później podjęły próbę odzyskania zastawionych miast, ale wyrokiem sądu papieskiego, który odbył we Wrocławiu w końcu XV w., tereny te zostały przyznane na stałe Polsce i pozostały w jej granicach aż do 1769 r. Pozostałe przy Węgrzech miasta Spiszu utworzyły "provincję 11 miast spiskich", którego głównym ośrodkiem był Spiski Czwartek. W 1769 r., podczas konfederacji barskiej, cesarzowa austriacka Maria Teresa zagarnęła starostwo spiskie, a później także czorsztyńskie, nowotarskie i sądeckie. W miejsce starostw utworzono nową prowincję 16 spiskich miast z ograniczoną autonomią, którą zlikwidowano dopiero w 1876 r.

Spisz otrzymał w darze naprawdę piękną i urozmaiconą *przyrodę*. Od strony północnej otaczają go potężne i tajemnicze szczyty Wysokich Tatr, które przechodzą przez Tatry Bielskie do wyjątkowej scenerii Pienin z rzeką Dunajec. Od strony wschodniej Spisz okalają Góry Lewockie, których symbolem jest masyw Braniska. Od strony południowej okalają go Rudawy Spiskie, na które napierają fantastyczne turnie i rozpadliny Słowackiego Raju. Zachodnie szczyty stanowią europejski dział wodny. Spiskie rzeki płyną na północ i wschód, liptowskie na zachód. Kręgosłup Spisza tworzą dorzecza rzek Hornad i Poprad, przy czym Poprad jest jedyną słowacką rzeką, która płynie na północ w kierunku Morza Bałtyckiego. Na Spiszu tryskają liczne źródła mineralne. Do celów spożywczych wykorzystywana jest woda z Baldoviec i z Nowej Lubowni, woda termalna we Wrbowie jest wykorzystywana do kąpieli, woda lecznicza w Wyżnich Rużbachach - do leczenia różnych chorób. O tym, że na Spiszu występują liczne chronione gatunki fauny i flory świadczy fakt, że na jego terenie znajdują się - oprócz wielu rezerwatów - aż trzy parki narodowe: *Tatrzański, Pieniński i Słowacki Raj*. Spisz jest nadzwyczaj bogatą skarbnicą zabytków artystycznych i historycznych. Wartość i bogactwo zabytków przejawia się w tym, że na Spiszu znajdują się zabytki wpisane na Listę światowego dziedzictwa przyro-

dy i kultury UNESCO (Zamek Spiski, Spiska Kapituła, Spiskie Podhradie, Žehra, Dobšyńska Jaskinia Lodowa, że znajdują się tu zabytki rejestrowane jako narodowe pamiątki kultury: dzieło Mistrza Pawła z Lewoczy i Kościół św. Jakuba w Lewoczy, Zamek Spiski, kieżmarskie liceum ewangelickie i kościół artykularny, muzeum w Krompachach, kościółek w Žehrze. Prawie połowa miejskich rezerwatów zabytków na Słowacji znajduje się na terenie Spisza: Lewocza, Kieżmark, Spiska Kapituła, Spiska Sobota. Nie wspominamy o wielkiej liczbie innych pamiątek, zwłaszcza architektury gotyckiej i renesansowej, rzeźbiarstwa, malarstwa ściennego i tablicowego, a także złotnictwa i rzemiosła artystycznego. Etniczne bogactwo Spisza wytworzyło różnorodność jego kultury ludowej. Mamy na myśli architekturę ludową, stroje, zwyczaje, pieśni i tańce, rzemiosło ludowe. Najbogatszym skarbcem zabytków Spisza jest Lewocza. Od średniowiecza do roku 1922 była jego kulturalnym i administracyjnym centrum. Należała do najbardziej znanych królewskich wolnych miast na Węgrzech. Innym wyróżniającym się centrum był Kieżmark. Do niedawna zachował on swój niemiecki charakter, a spośród jego szkół wyróżniało się niemieckie liceum ewangelickie. Duchowym centrum Spisza była Spiska Kapituła. Od końca XII wieku była ona siedzibą spiskich prepozytów, obecnie jest siedzibą spiskiego biskupstwa. Ośrodkiem górnictwa była Gelnica. W czasach współczesnych rozwinęły się i uzyskały duże znaczenie takie miasta jak Spiska Nowa Wieś i Poprad. Wyjątkowy charakter oraz bogatą historię miały także takie miasta jak Stara Lubownia, Podoliniec, Spiska Stara Wieś, Spiskie Włachy i inne. Niektóre z nich należały przez 360 lat do polskiego zastawu.

Stará Ľubovňa (Lubowla, Stara Lubownia) - miasto powiatowe we wschodniej Słowacji, w kraju preszowskim, w historycznym regionie Spisz (na terenie do końca XVIII w. będącym częścią ziemi sądeckiej). Lubowla leży na wysokości 545 m n.p.m., w Kotlinie Lubowelskiej między Magurą Spiską na północnym zachodzie, Górami Lubowelskimi na północnym wschodzie i Górami Lewockimi na południu. Miasto liczy około 17 tys. mieszkańców a jego powierzchnia wynosi 30,8 km². Przez Lubowlę przebiegają drogi krajowe nr 77 z

Bardiowa do Popradu i nr 68 z Preszowa do granicy z Polską kilkanaście kilometrów na północ od miasta. Biegnie tędy również linia kolejowa z Popradu do Nowego Sącza przez granicę z Polską.

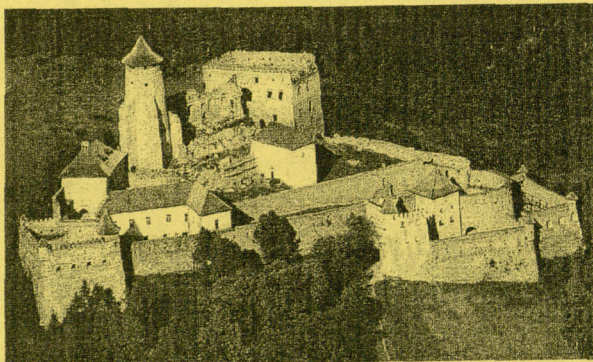
Lubowla jest jednym z najstarszych miast obecnego Spisza. Pierwsza pisemna wzmianka o mieście pochodzi z 1292, z czasów sporu polsko-węgierskiego o południowe tereny ziemi sądeckiej. Wykorzystując stan anarchii na Węgrzech księżniczka Kinga, dążąca do zacieśnienia związków Spisza z Polską, obsadziła ten teren swoimi wojskami, które stacjonowały tam aż do śmierci księżniczki w 1292. Potem jednak teren obecnego północnego Spisza, wcześniej będący częścią ziemi sądeckiej, został włączony do Węgier. W 1364 król Ludwik nadał Lubowli prawa miejskie i obdarzył miasto wieloma przywilejami. W 1412, na mocy umowy zawartej w Lubowli, miasto to, należące do ziemi sądeckiej, weszło wraz z miastami spiskimi w skład tzw. zastawu spiskiego – miast zastawionych przez Zygmunta Luksemburczyka Władysławowi Jagielle. Zamek lubowelski usta-

nowiono siedzibą polskiego starosty spiskiego. Pod rządami polskich królów miasto rozkwitało, prowadząc handel z Polską. Było miejscem wielu spotkań i rokowań między władcami Polski i Węgier. 11 kwietnia 1556 miasto dotknął katastrofalny pożar, oszczędzając jedynie 6 domów. W latach 1655-1661 na zamku lubowskim były ukryte polskie klejnoty koronne. Pod władzę królów Węgier – wówczas byli już nimi Habsburgowie – miasto wróciło w 1769, po zagarnięciu starostwa spiskiego i południowej części ziemi sądeckiej przez Marię Teresę. W latach 1778-1876 miasto było częścią prowincji XVI miast spiskich. W połowie listopada 1918 r. założono tu Polską Radę Narodową. Przynależność państwową miał wtedy określić plebiscyt, do którego jednak nie doszło. Do dzisiaj gwara lubowska, co potwierdza wydany niedawno jej słownik, jest bardzo zbliżona do języka polskiego. W latach 30. XX w. zamek w Lubowli był siedzibą Wielkiego Przeora-tu Polski Łazarytów. 17 września 2006 na zamku w Lubowli zawiązano konfederację spiską.

Ważniejsze zabytki miasta to:

- Zamek Lubowski (Hrad Ľubovňa) – wybudowany pod koniec XIV w. (pierwsza wzmianka z 1311); dobrze zachowany
- skansen budownictwa ludowego pod zamkowym wzgórzem, z greckokatolicką drewnianą cerkwią ze wsi Matysowa oraz drewnianymi domami mieszkalnymi z początków XX w., przeniesionymi z różnych miejscowości na terenie północno-wschodniego Spisza
- kościół św. Mikołaja – gotycki, z XIII w., przebudowany w drugiej połowie XVII w. w stylu barokowym oraz w XIX w. w stylu klasycystycznym, barokowe wnętrza z późnogotycką chrzcielnicą i rzeźbą Madonny z 1300
- średniowieczny rynek (Námestie sv. Mikuláša) z renesansowymi i klasycystycznymi domami mieszczańskimi.

Hrad Ľubovňa (Zamek Lubowski)). Dominantą miasta jest bez wątpliwości ZAMEK LUBOWNIA, zbudowany na początku XIV wieku. Do jego najstarszej historii zapisali się członkowie znanych węgierskich szlacheckich rodów- Omodejów i Drugethów. Pod koniec XIV wieku na zamku gościli królowa Maria i Zygmunt Luksemburski. Najważniejsze wydarzenie w dziejach zamku miało miejsce w roku 1412, kiedy władcy Węgier i Polski podpisali traktat o pokoju. W tym samym roku węgierski król Zygmunt Luksemburski przekazał polskiemu władcy Władysławowi II Jagiellońskiemu w zastaw za 37 000 kop praskich groszy, Lubowniański Zamek i 16 spiskich miast. W latach 1412- 1769 zamieszkiwali na zamku polscy starostowie, zarządzający дарowanymi ziemiami Spisza. Do najznakomit-

szych starostów należeli członkowie polskich szlacheckich rodów- Kmitowscy i Lubomirscy. W czasie zarządzania zamkiem przez Polaków, odwiedzili go zacy polscy władcy: Władysław II Jagiełło, Jan Albert, Jan Kazimierz, a także Jan III Sobieski. W latach 1655- 1661 na zamku były przechowywane polskie klejnoty koronne. Zmiana pozycji zamku po roku 1412 wyraźnie odbiła się na architekturze. W XV wieku dominującą częścią zamku była główna wieża z gotyckim pałacem. W roku 1553 doszło na zamku do wielkiego pożaru. Polski król Zygmunt August nakazał jego odbudowę, podczas której zmienił się na wiek renesansowa twierdza. Na najbardziej niedostępnym miejscu zamku, zostało wybudowane według projektu Jana Frankenstein renesansowy pałac. Włoski architekt Anton Italicus zbudował w tym czasie najnowocześniejszy zachodni bastion. Dalsza wielka przebudowa zamku pod okiem wiedeńskiego architekta Pochsbergera miała miejsce w połowie XVII wieku za czasów Stanisława Lubomirskiego. Wybudowana została nowa brama wstępu, wschodni bastion, wczesno barokowy pałac i kaplica. Zamek przebudowywano jeszcze w XVIII wieku pod okiem włoskiego architekta Francesco Placidiho W roku 1772 za panowania Marii Teresy skończyły się polskie rządy nad częścią ziem Spisza, Lubowniański Zamek stracił swoje dotychczasowe znaczenie. Na początku XIX wieku został przekazany do rąk węgierskiego szlachcica Juraja Felixa Raisza, od roku 1883 stał się majątkiem polskiego szlacheckiego rodu Zamojskich. Ostatnim prywatnym właścicielem zamku (do roku 1945) był Jan Zamojski, którego żona Izabela de Bourbon pochodziła z hiszpańskiego królewskiego rodu Do najcenniejszych obiektów zamku należy główna wieża, po odbudowie dostępna również dla odwiedzających od roku 2003. W barokowym pałacu prezentowany jest charakterystyczny dla tego wieku wystrój wnętrz, a w wysokim bastionie ekspozycja Zamojskich.

Następne wycieczki:

- 1) W każdą wakacyjną niedzielę, wg programu PTTK i PTT, szczegóły na afiszach.
- 2) PROPOZYCJA: 17 sierpnia – wycieczka autokarowa na Słowację: Demianowska Lodowa Jaskinia

PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu ul. Sobieskiego 14a
Biuro Turystyczne „Wakacyjny Raj” tel. 444-29-22
Internet: www.pttns.of.pl, e-mail: pttbezkid@poczta.onet.pl
Opr. Tadeusz i Wiesław Wcześny – przewodnicy PTT ©

Tadeusz i Wiesław Wcześny

2014

POLSKIE TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE ODDZIAŁ „BESKID” W NOWYM SĄCZU

zaprasza

*sluchaczy i sympatyków Ślądeckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku
na wycieczkę autokarową*

*Demänovská dolina – Demänovská ľadová jaskyňa
Pieniny – Červený kláštor*

niedziela

17 sierpnia 2014

Program wycieczki:

- 6³⁰ - wyjazd z Nowego Sącza
- 7⁰⁰-7⁴⁵ - Stary Sącz, kościół Sióstr Klarysek, msza święta
- 13⁰⁰-15⁰⁰ - Demänovská dolina – Demänovská ľadová jaskyňa
- 17⁰⁰-18⁰⁰ - Červený kláštor
- 18⁰⁰ - wyjazd do Nowego Sącza

*Biuletyn Wycieczkowy PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu
77 wycieczka PTT dla SUTW*

TRASA:

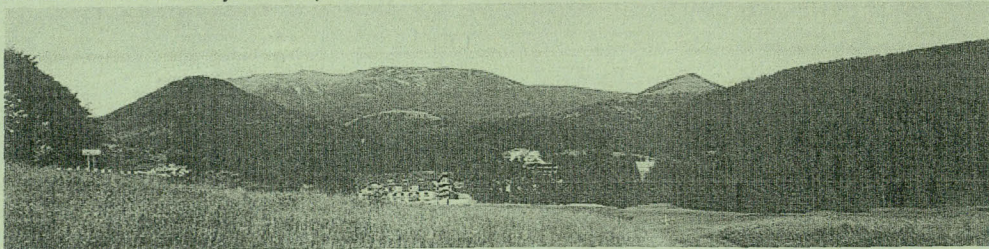
Nowy Sącz – Stary Sącz – Nowy Targ – Jablonka – Chyżne – Rużemberok – Demanowska Dolina – Liptowski Mikulas – Poprad – Cervený Klastor – Lysa n/ Dunajcem – Nowy Sącz

Orawa (słow. Orava) – kraina historyczna w Europie Środkowej w dorzeczu rzeki Orawy. Przeważająca część Orawy znajduje się obecnie w granicach Słowacji, natomiast jej północno-wschodnia część należy do Polski. Otacza Tatry od zachodu i północnego zachodu, graniczy z Podhalem i Liptowem. Polska część Orawy (Kotliny Orawskiej) od północy i zachodu ograniczona jest pasmem Beskidu Żywieckiego i obejmuje zachodni skrawek Kotliny Orawsko-Nowotarskiej. Wschodnia granica Orawy przebiega generalnie wzdłuż europejskiego działu wodnego, rozdzielającego zlewiska Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego, jednak niewielki skrawek północno-wschodni tej krainy leży w dorzeczu Czarnego Dunajca i jest przezeń odwadniany do Wisły, a z nią do Bałtyku. Kotlina Orawska tworzy największy w Polsce region należący do zlewiska Morza Czarnego (poprzez Czarną Orawę, Wag i Dunaj). Część polska zamieszкана jest przez Polaków i niewielką mniejszość słowacką, natomiast część słowacka przez Słowaków, a także niewielką mniejszość czeską i polską (ta ostatnia zamieszkuje powiat namiestowski i twardoszyński).

Nazwa Orawa, dotycząca pierwotnie rzeki, od której wzięła nazwę i kraina nad nią leżąca, wywodzi się od czasów przedhistorycznych. Jej etymologia nie jest wyjaśniona ostatecznie. Jedna z wersji przyjmuje, że nazwa ta odpowiada pojęciu „szumiącej rzeki”, czego uzasadnienia należy szukać w słowotwórstwie dialektów starosłowiańskich. Najstarsze ślady pobytu ludzi na terenie Orawy Polskiej pochodzą ze starszej epoki kamiennej - paleolitu. Człowiek ponownie zjawił się nad „szumiącą rzeką” dopiero w późnym średniowieczu. Historia Orawy, od wieków leżącej na styku dwóch potężnych państwowości, jest nierozzerwalnie związana z historią Węgier i Polski oraz Orawskim Zamkiem powstałym w XIIIw.

Niskie Tatry – Niżne Tatry (słow. Nízke Tatry) – pasmo górskie w Karpatach Zachodnich, na terenie Słowacji. Jego najwyższym szczytem jest Dziumbier (Dumbier, 2043 m n.p.m.). Na terenie Niżnych Tatr utworzono największy park narodowy na Słowacji – Park Narodowy Niżne Tatry. Są największym powierzchniowo oraz drugim pod względem wysokości pasmem Centralnych Karpat Zachodnich. Przebiega ono w kierunku wschód – zachód na długości ok. 75 km i maksymalnej szerokości blisko 30 km. Od północy Niżne Tatry ograniczone są Kotliną Liptowską (Liptovská kotlina) i Kotliną Popradzką (Popradská kotlina), za którymi wznoszą się Góry Choczańskie (Chočské vrchy) i Tatry. We wschodniej części, pomiędzy Niżnymi Tatrami a wymienionymi obniżeniami, wypiętrza się niewielkie pasmo Kozich Grzbietów (Kozie chrbty), oddzielone doliną Czarnego Wagu (Čierny Váh) i doliną Hornádu. Według starszych podziałów, Kozie Grzbiety były częścią Niżnych Tatr, obecnie są zazwyczaj traktowane jako osobna jednostka. Na wschodzie Niżne Tatry sąsiadują ze Słowackim Rajem (Slovenský raj), a rozdziela je dolina Vernárskiego potoku. Południowe stoki opadają do Bruzdy Hronu (Horehronské podolie), za którą rozciągają się pasma Rudaw Słowackich (Slovenské rudohorie) – Góry Stolickie (Stolické vrchy) i Góry Weporskie (Veporské vrchy). Na zachodzie, za Przełęczą Hiadelską (Hiadelské sedlo, 1099 m), wznoszą się Starohorskie Wierchy (Starohorské vrchy) – podobnie jak Kozie Grzbiety niegdys zaliczane do Niżnych Tatr, a współcześnie uznawane za samodzielne pasmo. Na północny zachód od Starohorskich Wierchów wypiętrza się Wielka Fatra (Veľká Fatra), od Niżnych Tatr oddzielona głębokimi dolinami Korytnicy i Revúcy.

Niżne Tatry dzielą się na dwie części: 1) *zachodnią*, większą i skupiającą wszystkie szczyty przekraczające 2000 m n.p.m. – tzw. *Ďumbierske Tatry*; 2) *wschodnią*, niższą (do 1946 m n.p.m. – Kráľova hoľa) i nieco mniej rozległą – tzw. *Kráľovohoľské Tatry*. Obie części rozdziela ważna komunikacyjnie przełęcz Čertovica (1238 m n.p.m.).

W Tatrach Ďumbierskich geomorfology wyodrębnili szereg podrzędnych jednostek: *Prašivá, Lúžňanská kotlina*), *Salatíny*, *Ďumbier* oraz *Demänovské vrchy* – leżące na północ od głównego grzbietu (grupy Ďumbiera) masywy zbudowane z wapieni i dolomitów, pomiędzy które wcinają się głębokie doliny, np. Dolina Demianowska (Demänovská dolina) i Jánska dolina; obszar charakteryzuje się niezwykłym bogactwem form krasowych (jaskinie, ponory, wywierzyska); najbardziej znane szczyty to Siná (1560 m n.p.m), Demänovská hora (1304 m n.p.m), Krakova hoľa (1752 m n.p.m), Poludnica (1549 m n.p.m).

Tatry Kráľovoľské dzieli się na następujące części: *Priehyba, Teplická kotlina, Kráľova hoľa, Predná hoľa*

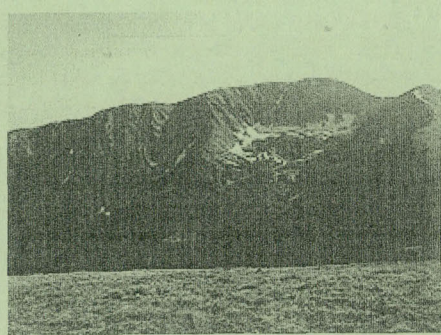
Masyw Niżnych Tatr zbudowany jest, podobnie jak Tatry, z paleozoicznego trzonu krystalicznego oraz mezozoicznych skał osadowych występujących w autochtonicznej (nieprzemieszczonej) serii wierzchowej oraz w dwóch płaszczowinach reglowych – krżnińskiej i choczańskiej. Trzon krystaliczny zbudowany jest z odpornych na wietrzenie skał – granitów, łupków krystalicznych, gnejsów.

Zjawiska krasowe - krasowe formy rzeźby terenu wykształciły się w wielu miejscach po obu stronach gór. Wyróżnia się tu szereg rejonów krasowych, z których najrozleglejszy i najbogatszy w zjawiska krasowe jest Demänovský kras, zajmujący powierzchnię około 62 km². Znajduje się tu zarówno najdłuższa jaskinia Słowacji – Demänovský jaskynný systém (35 358 m poznanych korytarzy), jak i najgłębsza – Systém Hipmanových jaskýň (495 m głębokości). Innymi długimi jaskiniami na tym obszarze są: Jaskyňa Zlomísk (10 471 m), Systém Hipmanových jaskýň (7554 m), Jaskyňa v Záskoči – Na Predných (5034 m), Štefanová 1 (4484 m), Stanišovská jaskyňa (3138 m) i Okno (2570 m). Masyw Ohnišťa znany jest z największego na Słowacji łuku skalnego, zwanego również Oknem (około 10 m wysokości), a pod wierzchołkiem znajduje się Veľká ľadová priepasť (głębokość 125 m), słynąca z 15-metrowej wysokości lodowego stalagmitu na dnie pierwszego stopnia jaskini. Innym ciekawym niżnotatrańskim rejonem krasowym, reprezentującym kras wysokogórski, jest Ďumbiersky kras. Wykształciła się tu rozległa Jaskinia Martwych Nietoperzy (Jaskyňa mŕtvych netopierov) o długości 19 386 m i głębokości 320 m.

Flora i fauna - w Niżnych Tatrach występuje piętrowy układ roślinności. Około 67% powierzchni pokryte jest lasami dolno- i gómoreglowymi. W partiach grzbietowych rozciąga się piętro kosodrzewiny. Charakterystyczne dla Niżnych Tatr rośliny reprezentują m.in. sasanka alpejska, szarotka alpejska, goryczka kropkowana, urdzik karpacki. W dolnych partiach górskich powszechnie zbierane są zioła lecznicze, maliny, jeżyny, jagody, poziomki oraz liczne gatunki grzybów jadalnych. Największym drapieżnikiem jest niedźwiedź brunatny. Oprócz niego występują tu wilki, rysie, jelenie, a w niższych położeniach samy i dziki. W najwyższych partiach gór od Chabeńca po Dziumbier żyją aklimatyzowane kozice (populacja introdukowana z Tatr w latach 1969-74) i świstaki. Z ptaków spośród gatunków typowych dla wysokich gór występują tu orły, głuszce, drozdy obrożne i dzięcioły trójpalczaste. Większa część masywu objęta jest ochroną w Parku Narodowym Niżne Tatry (słow. Národný park Nízke Tatry – NAPANT), powstałym w 1978 r. Jego powierzchnia wynosi 728,42 km², a powierzchnia strefy ochronnej (otuliny) 1.101,62 km², co daje łącznie 1830 km² powierzchni chronionej. Na terenie Parku wyznaczono z kolei szereg rezerwatów przyrody i pomników przyrody o łącznej powierzchni przekraczającej 100 km².

Dolina Demianowska (słow. Demänovská dolina) – walna dolina w Niżnych Tatrach na Słowacji. Najbardziej znana dolina w tej grupie górskiej: znajdują się tu słynne Jaskinie Demianowskie (Wolności i Lodowa) oraz największy ośrodek narciarski na Słowacji – Jasná u podnóża Chopoka. Dolina Demianowska leży w zachodniej (tzw. dziumbierskiej) części Niżnych Tatr, po północnej stronie ich głównego grzbietu. Ma ok. 15 km długości i ok. 47 km² powierzchni. Jej wylot znajduje się na wysokości ok. 700 m n.p.m. w rejonie wsi Pavčina Lehota, ok. 7 km na południowy zachód od Liptowskiego Mikuláša. Dolina leży w całości w granicach powiatu Liptowski Mikuláš. Od południa jej zamknięcie stanowi odcinek wspomnianego grzbietu głównego od Krúpovej Hali (1922 m n.p.m.) na wschodzie

przez Chopok (2024 m n.p.m.) po szczyt Poľana (1890 m n.p.m.) na zachodzie. Od wschodu ogranicza ją grzbiet biegnący od Krúpovej Hali na północ przez przełęcz Javorie (słow. sedlo Javorie, 1487 m n.p.m.), Krakową Hałą (1752 m n.p.m.), Pusté (1501 m n.p.m.) i Iľanovské sedlo (1253 m n.p.m.) po szczyt Demänovská hora (1304 m n.p.m.). Natomiast od wschodu – grzbiet biegnący od Poľany przez Bôr (1888 m n.p.m.) i Siná (1560 m n.p.m.) po niewybitne wzniesienie Pálenicy (1021 m n.p.m.). W górnej części dolina rozdziela się na dwie gałęzie, zachodnią i wschodnią, rozdzielone grzbietem zbiegającym w kierunku północnym z Chopoka przez Lukovą (ok. 1600 m n.p.m.), przełęcz Biela Pút' (1118 m n.p.m.) i Ostredok (1167 m n.p.m.). Gałąź zachodnią stanowi dolina potoku Zadná voda, w której znajduje się największe jezioro Niżnych Tatr – Vrbské pleso. Gałąź wschodnia natomiast, o ok. 40% większa powierzchniowo od zachodniej, to Široká dolina, którą płynie źródłowy tok Demianówki.

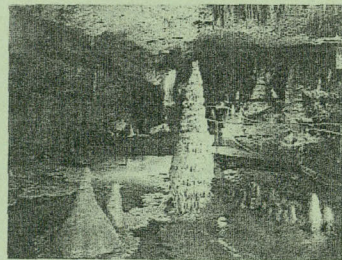
Pod względem geologicznym Dolina Demianowska składa się z szerokiej na ok. 6,5 km części górnej, granitowej, oraz wąskiej części dolnej, wapiennej, zdobionej skalnymi ścianami i wieżami. Podziemny ciek potoku Demianówka wytworzył rozległy system jaskiń krasowych, w których dziś wiele obfituje w nacieki, a w części zwanej Demianowską Jaskinią Lodową liczne utwory lodowe.

Dolina Demianowska pojawia się w historii zapewne w XIII w., kiedy to zaczęli ją penetrować poszukiwacze złota, srebra i innych metali. Pierwsza wzmianka pisemna o dolinie pochodzi z 15 grudnia 1299 r. – dotyczy ona istnienia w niej tzw. wówczas Smoczey Jaskini Lodowej. Kolejne etapy historii Doliny Demianowskiej dotyczą XVIII i XIX w., kiedy to pojawili się w niej w większych ilościach pasterze ze swoimi trzodami oraz drwale, eksploatujący tutejsze lasy. Najnowsze dzieje doliny związane są głównie z turystyką i rekreacją. „Kamieniami milowymi” były tu odkrycie Demianowskiej Jaskini Wolności i jej częściowe udostępnienie do zwiedzania w 1924 r. oraz budowa pierwszej krzeselkowej kolei linowej z Jasnej na Chopok w 1949 r. Związany z obsługą ruchu turystycznego wzrost liczby ludności zamieszkującej dolinę został uwieczniony powstaniem 1 czerwca 1964 r. samodzielnej jednostki osadniczej (wsi) Demänovská Dolina.

Cała dolina jest atrakcyjna zarówno zimą, jak i latem. Główne atrakcje turystyczne Doliny Demianowskiej to: jaskinie - Demianowska Jaskinia Wolności (Demänovská jaskyňa Slobody) i Demianowska Jaskinia Lodowa (Demänovská jaskyňa ľadová) oraz szczyty z prowadzącymi na nie szlakami turystycznymi: Chopok, Deresze, Dziumbier. W górnej części doliny działa duży ośrodek narciarski Jasná z siecią kolei linowych, wyciągów narciarskich i tras zjazdowych sięgającą aż na główny grzbiet Niżnych Tatr.

Demianowska Jaskinia Lodowa (sł. Demänovská ľadová jaskyňa) – część wielkiego ciągu Jaskiń Demianowskich na Słowacji, znajdująca się na obszarze Niżnych Tatr, w dolnej części Doliny Demianowskiej, w zachodnich stokach Demianowskiej Góry (1304 m n.p.m.) i Kurenców (1284 m n.p.m.). Jej otwór znajduje się na wysokości 740 m n.p.m. Długość tej części jaskini wynosi 1,9 km, z czego turystom udostępniono jedynie 540 m. Woda przenikająca przez wapienie, z których zbudowana jest jaskinia, zamarza i powstają lodowe stalaktyty, stalagmity, a na dnie tworzy się lód podłogowy. Od wejścia jaskini lodowej zwiedzający schodzą na niższe piętro – do Korytarza Niedźwiedzi a stąd do Domów Białego i Halaša, do Czarnej Galerii a z Domu Pagod idą z powrotem. W drodze powrotnej można obejrzeć zlodowaciałe części Domu Seniora i Dużego Domu, gdzie temperatura nawet w lecie nie przekracza 0 °C, a z niego serpentynowym chodnikiem przez wyjście można wydostać się na powierzchnię.

Demianowska Jaskinia Lodowa jest jedną z pierwszych wspomnianych na piśmie jaskiń na świecie. Wzmiankuje się o niej w dokumencie kapituły ostrzyżomskiej z 5 grudnia 1299 r. Pierwszy raz przebadaną i opisał Georg Buchholtz młodszy w roku 1719. Sporządził on jej pierwszy przekrój podłużny, zaznaczając wszystkie zlodowaciałe i naciekowe części. Od tego czasu badali ją uczeni z całego świata. W latach 80. XIX wieku dzięki zasługom Liptowskiego oddziału Spółki Karpackiej w Liptowskim Mikulaszu jaskinię udostępniono także szerszej publiczności.

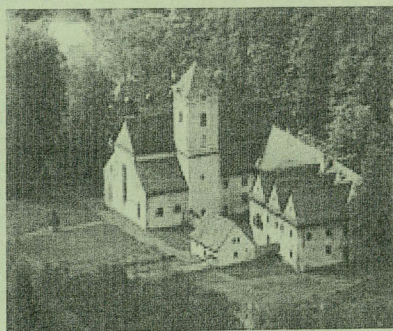

Pieniny na Słowacji – to przede wszystkim Grupa Golicy (Grupa Holicy) – grupa szczytów pieninińskich położona pomiędzy Dunajcem (granica zachodnia) a uchodzącymi do niego potokami Lipnik (granica południowa) i Leśny Potok (granica północna). Na wschodzie granicę stanowi przełęcz pod Tokarnią. Położona całkowicie w słowackiej części Pienin Grupa Golicy posiada więc naturalne, wyraźnie zaznaczone głębokimi dolinami granice. Od południowej strony sąsiaduje z Magurą Spiską, od północnej z Małymi Pieninami. Wśród topografów brak jednomyślności co do której części Pienin zaliczyć Grupę Golicy. Niektórzy zaliczają ją do Pienin Właściwych, inni do Małych Pienin. Według Józefa Nyki pod względem budowy, krajobrazu i flory Grupa Golicy należy do Pienin Właściwych, stanowi ich przedłużenie przecięte Przełomem Dunajca. Niektórzy topografowie wyodrębniają ją jako odrębną jednostkę. Wyróżniają się w niej dwa grzbiety:

- południowy, wyższy, przebiegający równoleżnikowo, ze szczytami: Klastorna Góra (słow. Kláštorňá hora, 657 m n.p.m.), Płaśnie (Plašná; 889 m n.p.m.), Aksamitka (841 m n.p.m.)
- północny, niższy i przebiegający z północnego zachodu na południowy wschód, ze szczytami: Poľana (558 m n.p.m.), Golica lub Holica (słow. Holica, 828 m n.p.m.), Bučie (603 m n.p.m.), Wierch Łazki (688 m n.p.m.)

Grzbiet północny łączy się z południowym na środkowym wierzchołku Płaśni. Od grzbietów tych odchodzą jeszcze krótkie boczne grzbiety poprzecinane dolinami potoków.

Do Grupy Golicy należą położone nad Dunajcem skalne urwiska Siedem Mnichów oraz pod Płaśniąmi Haligowskie Skąły będące ścisłym rezerwatem przyrody. W skałach tych znajduje się Aksamitka – największa i najslawniejsza jaskinia całych Pienin. Cały obszar Grupy Golicy znajduje się na terenie PIENAP-u. Jest udostępniony czterema szlakami turystyki pieszej i jednym rowerowym. Są one widokowe dzięki temu, że przechodzą przez polany.

Czerwony Klasztor (słow. Červený kláštor) – kompleks klasztorny na Słowacji w miejscowości Czerwony Klasztor nad Dunajcem, na pograniczu Pienin i Magury Spiskiej. Został on ufundowany w 1319 przez węgierskiego magnata Kokosza Berzewiczego. Fundacja ta była częścią kary, jaką miał on ponieść za zabicie Chyderka z rodu Györgów (za karę miał ufundować 6 klasztorów oraz zamówić w nich 4 tys. mszy). Budowę klasztoru rozpoczęto w 1330, była ona również wspierana przez polskich królów: Kazimierza Wielkiego i Królową Jadwigę, nazywano go nawet Klasztorem Lechnickim. Krakowscy mieszczenie na utrzymanie klasztoru przeznaczili połowę wsi Rychwałd. Zamieszany był początkowo przez mnichów z zakonu kartuzów (posiadali również klasztor w Kláštorisku – Słowacki Raj), a póź-

niej kamedułów. Zakonnicy byli utrzymywani przez podatki pochodzące z 10 wsi. Rozbudowywali oni obiekt i wznosili dalsze budowle: domki-pustelnie, szpital, aptekę, zajazd dla podróżnych i wieżę kościoła. W latach 1431–1433 klasztor był łupiony przez husytów. Zakon działał do lat 80. XVIII, kiedy został skasowany przez cesarza Józefa II. Dobra zakonu zostały rozdysponowane wśród kilkuset rodzin niemieckich kolonistów, którzy w tym czasie przybyli do pobliskich Dolnych Lechnic (Unterlechnitz), wówczas też upowszechniła się niemiecka nazwa Rote s Kloster (węg. Vöröskolostor). Jadwiga Łuszczewska (Deotyma) zwiedzająca w 1860 klasztor zastała go zrujnowanym, ale kościół był zadbane. Po pożarze w 1907, w wyniku którego zniszczone zostały dachy i zawaliła się wieża kościoła, klasztor przeszedł na własność węgierskiego ministerstwa rolnictwa. W 1934 preszowski oddział KCST wydzierzał go na 50 lat i przeprowadził prowizoryczny remont, w latach 1952–1968 przeprowadzono remont generalny, a cały obiekt został uznany za narodowy pomnik kultury..

Najbardziej znanym mnichem z Czerwonego Klasztoru był mnich Cyprian (Franz Ignatz Jäschke). W klasztorze pełnił obowiązki lekarza, cyrulika i aptekarza. W przyklasztornych ogrodach uprawiał zioła, z których sam sporządzał leki. Był też znany jako botanik, do czasów dzisiejszych w muzeum w Tatrzańskiej Łomnicy zachował się jego zielnik. Skatalogował w nim i opisał blisko 300 gatunków roślin rosnących w Pieninach, zbierał też rośliny w Tatrach, m.in. w Dolinie Kiezmarskiej. Znany też jest pod przydomkiem Latający Mnich, według opowieści miał na własnoręcznie skonstruowanej lotni zlecieć ze szczytu Trzech Koron na dziedziniec Czerwonego Klasztoru lub, jak głosi inna legenda, przelecieć nad Morskim Okiem, gdzie został zamieniony w skalny

głaz, nazywany do tej pory Mnichem. Jan Wiktor uczynił go bohaterem swego opowiadania Zapomniany lotnik oraz powieści Skrzydlaty Mnich. Na terenie klasztoru zrealizowano słowacko - polski film Latający mnich i tajemnica Da Vinci opowiadający o życiu brata Cypriana.

PIENINY – stanowią centralną, najbardziej wysuniętą na północ część łańcucha skał wapiennych wypiętrzonych w orogenezie alpejskiej, zwanych Pienińskim Pasmem Skalkowym i ciągnącym się wąskim pasmem o długości 100 km na obrzeżu Centralnych Karpat Zachodnich.

Grupa Pienin stanowi łańcuch górski o długości 35 km i szerokości od 3,5 do 6 km. Na północy granicą jest dolina potoku Krośnica i przełęcz Snozka (Krośnicka – 663m n.p.m.). Oddziela ona Pieniny od Gorców (pasmo Lubania). Od wschodu zaś granicę stanowi dolina potoku Grajcarek oddzielająca Pieniny od Beskidu Sądeckiego. Na południu granicę wyznaczają potoki Niedzica i Łapszanka (w Polsce) oraz Lipnik (Słowacja) oddzielająca Pieniny od Magury Spiskiej.

Pieniny dzielą się na trzy grupy górskie:

1 - Pieniny Właściwe

2 - Małe Pieniny

3 - Pieniny Spiskie (Hombarki)

PIENINY WŁAŚCIWE – można podzielić na 4 grupy górskie:

1) **Pieniny Czorszyńskie (Zachodnie)** - od Przełęczy Snozka po Przełęcz Szopka (Chwała Bogu-779m n.p.m.) z największą kulminacją Nowej Góry (902m n.p.m.)

2) **Masyw Trzech Koron** - od Przełęczy Szopka po dolinę Pieńskiego(Pienińskiego) Potoku. Trzy Korony jak sama nazwa wskazuje tworzy 5 turni w kształcie korony. Najwyższe z nich to: Okrąglica (982m n.p.m.). Znajduje się tutaj metalowa platforma widokowa, skąd słynny widok, jeden z najpiękniejszych w naszych górach. Płaska Skała (950m n.p.m.). Pańska Skała (980m n.p.m.). Pozostałe skały szczytowe to: Nad Ogródki i Ganek.

3) **Pieninki - - szlak „Sokola Perć”** – od doliny Pienińskiego Potoku do Dunajca z kulminacją Czerteża (774m n.p.m.) oraz drugim najpopularniejszym ze szczytów Pienin Właściwych – Sokolicą (747m n.p.m.), która wznosi się nad wody Dunajca na wysokość 307m.. W pobliżu znajdują się malownicze skałki: Głowa Cukru i Kazalnica.

4) **Grupa Holicy (Płaśni)** - (824m n.p.m.) i **Płaśni** (889m n.p.m.) na terenie Słowacji (PIENAP) Prawie cały obszar Pienin Właściwych obejmuje ochroną Pieniński Park Narodowy (PPN), a na Słowacji Pieninsky Narodny Park (PIENAP).

MAŁE PIENINY – ciągną się od Dunajca po Przełęcz Rozdziela (800 m n.p.m.). Na północy ich granicą stanowi potok Grajcarek oddzielający je od Beskidu Sądeckiego, zaś na południu w Słowacji Dolina Lesickiego Potoku. Najwyższym szczytem Małych Pienin i równocześnie całych Pienin jest Wysoka (Wysokie Skałki – 1050m n.p.m.). Są tu rezerваты przyrody: Wysokie Skałki, Wąwóz Homole, Zaskalskie, Bodnarówka i Biała Woda

PIENINY SPIKIE (HOMBARKI) – ciągną się od Białki na zachodzie do J. Czorszyńskiego na północy. Południową granicę stanowi Łapszanka, która rozgranicza Pieniny Spiskie od Spiskiej Magury. Kulminacja to Bórsukowa Skała (877m n.p.m.) i Hombark (825m n.p.m.). Znajduje się tu rezerwat Zielone Skałki jako półwysp na Jeziorze Czorszyńskim.

JEZIORO CZORSZYŃSKIE – pierwsze plany utworzenia zbiornika przeciwpowodziowego na Dunajcu to lata 30-te XX wieku, a po II wojnie światowej lata 60-te. Do prac przesiedleńczych mieszkańców Czorszyny, Maniów i Kluszkowiec ich gospodarstw a także dóbr kultury przystąpiono w 1975r. W 1997 r. zbiornik został wypełniony wodami Dunajca a zapora – tama ziemno-betonowa zatrzymała falę powodziową powodzi stulecia. Wysokość tamy to 56m, długość – 404m. Powierzchnia zbiornika około 12 000 ha, długość 12 km, maksymalna szerokość 1,7km. Głębokość wody dochodzi do 52m. Wewnątrz zapory zbudowano hydroelektrownię o mocy 90 MW, którą można zwiedzać, a w hali turbinowej odbywają się koncerty. Poniżej J. Czorszyńskiego powstał zbiornik wyrównawczy 10 razy mniejszy nazwany Jeziorom Sromowieckim.

Następne wycieczki:

W każdą wakacyjną niedzielę wg programu PTTK i PTT, szczegóły na afiszach

Zapraszamy na wycieczki w Roku Akademickim 2014/2015

PTT Oddział „Beskid” w Nowym Sączu ul. Sobieskiego 14a

Biuro Turystyczne „Wakacyjny Raj” tel. 444-29-22

Internet: www.pttns.of.pl, e-mail: pttbezkid@poczta.onet.pl

Opr. Tadeusz i Wiesław Wcześny – przewodnicy PTT ☺

TADEUSZ
i
WIESŁAW
WCESNY